

Međunarodni sud za krivično gonjenje
lica odgovornih za teška kršenja
međunarodnog humanitarnog prava
počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije
od 1991. godine

Predmet br. IT-03-67-T

Datum: 21. mart 2012.

Original: FRANCUSKI

PRETRESNO VEĆE III

U sastavu: sudija Jean-Claude Antonetti, predsedavajući
sudija Frederik Harhoff
sudija Flavia Lattanzi

Sekretar: g. John Hocking

Odluka od: 21. marta 2012.

TUŽILAC

protiv

VOJISLAVA ŠEŠELJA

JAVNI DOKUMENT

**Sa saglasnim izdvojenim mišljenjem sudije Jean-Claudea Antonettija,
predsedavajućeg Veća, u javnom dodatku**

**ODLUKA PO ZAHTEVU OPTUŽENOG ZA NAKNADU ŠTETE NA OSNOVU
NAVODA O KRŠENJU NJEGOVIH OSNOVNIH PRAVA TOKOM BORAVKA
U PRITVORU**

Tužilaštvo

g. Mathias Marcussen

Optuženi

g. Vojislav Šešelj

I. UVOD

1. Pretresno Veće III Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine (dalje u tekstu: Veće, odnosno, Međunarodni sud), rešava po zahtevu koji je Vojislav Šešelj (dalje u tekstu: optuženi) dostavio 27. januara 2012. godine na javnom osnovu, a kojim optuženi traži da mu se odobri naknada štete u ukupnom iznosu od dva miliona evra, na temelju navoda o kršenju njegovih osnovnih prava od trenutka hapšenja (dalje u tekstu: Zahtev).¹ S tim u vezi optuženi tvrdi i) da se dobrovoljno i o sopstvenom trošku predao Međunarodnom sudu 24. februara 2003, nakon što je obavješten da je potvrđena optužnica protiv njega;² ii) da je MKSJ od njegovog stavljanja u pritvor 24. februara 2003. i tokom devet godina trajanja pritvora prekršio mnoga njegova osnovna ljudska prava³ i iii) da je njegov boravak u pritvoru više nego predug, posebno ako se ima u vidu nedavni izveštaj koji je predsednik Međunarodnog suda (dalje u tekstu: predsednik Suda) podneo Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija, prema kojem presuda u ovom predmetu neće biti objavljena pre kraja 2012. ili čak 2013. godine, što znači da bi okončanje žalbenog postupka moglo da se predvidi za 2015. ili 2016. godinu.⁴ Tužilaštvo nije dostavilo odgovor na Zahtev.

2. U prilog zahtevu, optuženi se poziva na devet glavnih osnova⁵ koje će Veće, tematski grupirane, razmotriti u nastavku.

---

¹ "Zahtev za naknadu štete zbog kršenja elementarnih ljudskih prava prof. dr Vojislava Šešelja u toku devetogodišnjeg pritvora", 27. januar 2012. (javno), par. 3 do 4 i 64.

² Zahtev, par. 2. Kako navodi u Zahtevu, optuženi je više puta informisao javnost i Međunarodni sud da će se svojom voljom predati Međunarodnom sudu čim dobije zvaničan poziv. I pre zvaničnog poziva, optuženi je u više navrata pokušao da otputuje u Holandiju, naročito nakon 5. oktobra 2000. godine. Pored toga, optuženi navodi da mu Međunarodni sud nije refundirao troškove avionske karte (*ibid.*). Veće napominje da je optuženi u svojoj završnoj reči rekao da je došao u Hag jer je nameravao "realizovati neki projekat sa holandskom kraljicom" (Završna reč odbrane, 20. mart 2012, T. 17535 (neslužbena verzija)).

³ Zahtev, par. 3.

⁴ Zahtev, par. 3.

⁵ Zahtev, par. 64.

II. DISKUSIJA

A. Preliminarne napomene

3. Optuženi traži od Veća, *post factum*, da mu odobri ograničenje broja reči propisano Uputstvom o dužini podnesaka i zahteva.⁶ Prevelik obim Zahteva optuženi opravdava samim sadržajem Zahteva koji se odnosi na zaštitu njegovih osnovnih prava.⁷ Mada se Veće nije uverilo da je optuženi dokazao postojanje izuzetnih okolnosti koje opravdavaju dužinu zahteva četiri puta veću od propisane,⁸ Veće ocenjuje da je osnovano da se optuženom odobri da prekorači propisano ograničenje s obzirom na broj navoda koji se u Zahtevu iznose.⁹

4. Međutim, Veće podseća da optuženi u svojim podnescima gotovo sistematski prekoračuje dozvoljeni broj reči. Ne dovodeći u pitanje potpunu slobodu strana u postupku u pogledu sadržaja njihovih podnesaka, Veće i ovom prilikom ponovno apeluje na strane da u svojim podnescima budu što konciznije.¹⁰

B. Navodi u vezi s nametanjem branioca protiv volje optuženog

1. Argumenti optuženog

5. Optuženi u svom Zahtevu tvrdi da mu je Međunarodni sud od maja 2003. do oktobra 2006. godine, protiv njegove volje i kršeći odredbe člana 21 Statuta koji optuženom daje mogućnost da se brani sam, pokušavao da nametne braniocice – u pripravnosti i stalne – i traži da mu se po tom osnovu isplati odšteta u iznosu od 300.000 evra.¹¹ Optuženi ističe da je Žalbeno veće u oktobru 2006. oborilo odluku o postavljanju branioca, ali da je Međunarodni

---

⁶ Zahtev, par. 1, gde se upućuje na "Uputstvo o dužini podnesaka i zahteva" (IT/184 Rev. 2), 16. septembar 2005. (dalje u tekstu: Uputstvo). Veće napominje da Zahtev sadrži ukupno 13.540 reči, dok je Uputstvom postavljeno ograničenje od 3000 reči (Uputstvo, par. 5).

⁷ Zahtev, par. 1.

⁸ Uputstvo, par. 7.

⁹ Veće pored toga napominje da tužilaštvo, budući da nije podnelo odgovor na Zahtev, nije dostavilo nikakve prigovore u vezi s dužinom Zahteva.

¹⁰ Veće napominje, na primer, da paragrafi od 5 do 12 Zahteva obuhvataju osam stranica, ali sadrže samo pregled članova Statuta Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Statut) i međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, koji se zatim ponavljaju u glavnom tekstu Zahteva.

¹¹ Zahtev, par. 12. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17334 (neslužbena verzija).

sud 8. novembra 2006. ponovno pokušao da mu nametne braniocce.¹² Od tog trenutka pa sve dok mu Žalbeno veće 8. decembra 2006. godine¹³ nije definitivno priznalo pravo da se brani sam, on je bio prinuđen da tokom tri meseca štrajkuje glađu, čime je doveo u opasnost svoj život.¹⁴

2. Analiza

a) Istorijat postupka

6. Dana 24. februara 2003. optuženi se predao Međunarodnom sudu radi suđenja.¹⁵ U dopisu od 25. februara 2003. upućenom sekretaru Međunarodnog suda (dalje u tekstu: sekretar Suda) i prilikom svog prvog stupanja pred sud 26. februara 2003, optuženi je izrazio svoju nameru da se brani sam.¹⁶

7. Odlukom od 9. maja 2003. Pretresno veće II Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Veće II) izdalo je nalog sekretaru Suda da optuženom imenuje branioca u pripravnosti, zbog toga što optuženi, "u stvari, pokazuje sve veću sklonost ka opstruktivnom ponašanju, što istovremeno ukazuje na potrebu za pravnom pomoći".¹⁷

8. Dana 5. septembra 2003. sekretar Suda je optuženom kao branioca u pripravnosti imenovao g. Aleksandra Lazarevića.¹⁸ Dana 16. februara 2004. sekretar Suda je povukao to imenovanje i na istu dužnost imenovao g. Tjardu van der Spoela.¹⁹

---

¹² Zahtev, par. 12. Veće zaključuje da se ovde optuženi poziva na *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-AR73.3, "Odluka po žalbi na odluku Pretresnog veća o dodeli branioca", 20. oktobar 2006. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 20. oktobra 2006).

¹³ Zahtev, par. 12. Veće zaključuje da se ovde optuženi poziva na *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-AR73.4, "Odluka po žalbi na odluku (br. 2) Pretresnog veća o dodeli branioca", 8. decembar 2006. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 8. decembra 2006).

¹⁴ Zahtev, par. 12. Optuženi tih mesec dana situira u period između 10. novembra 2006. i 8. decembra 2006. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17338 (neslužbena verzija).

¹⁵ V. naročito Prvo stupanje pred Sud, transkript pretresa od 26. februara 2003, str. 2.

¹⁶ Prvo stupanje pred Sud, transkript pretresa od 26. februara 2003, str. 1–6; v. takođe Odluka od 20. oktobra 2006, par. 2.

¹⁷ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu optužbe za izdavanje naloga o imenovanju branioca radi pružanja pomoći Vojislavu Šešelju pri vodenju odbrane", 9. maj 2003. (javno), par. 23.

¹⁸ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka", 5. septembar 2003. (javno), str. 2.

¹⁹ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka", 16. februar 2004. (javno), str. 2. Sekretar Suda je povukao imenovanje g. Aleksandra Lazarevića, iz razloga sukoba interesa jer je g. Aleksandar Lazarević pokrenuo sudski postupak protiv optuženoga na jednom domaćem sudu nakon izjava optuženog protiv g. Aleksandra Lazarevića i njegove porodice.

9. Odlukom od 21. avgusta 2006. Pretresno veće I Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Veće I),²⁰ koja je "stupila na snagu odmah", rešilo je da se optuženom za suđenje postavi branilac po službenoj dužnosti i izdalo uputstvo tadašnjem braniocu u pripravnosti da u međuvremenu nastavi da zastupa optuženog.²¹ Optuženi je informisao Sekretarijat Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Sekretarijat) da ne želi da učestvuje u izboru branioca i ponovio je svoju želju da se brani sam.²²

10. Dana 30. avgusta 2006. zamenik sekretara Međunarodnog suda (dalje u tekstu: zamenik sekretara Suda) povukao je imenovanje g. Tjarde van der Spoela kao branioca u pripravnosti optuženog i, do donošenja konačne odluke Žalbenog veća po interlokutornoj žalbi na Odluku od 21. avgusta 2006, kao branioca po službenoj dužnosti za optuženog imenovao g. Davida Hoopera.²³ Dana 13. septembra 2006. zamenik sekretara je kao ko-branioca po službenoj dužnosti imenovao i g. Andreasa O'Sheau.²⁴

11. Odlukom od 20. oktobra 2006. Žalbeno veće je poništilo Odluku od 21. avgusta 2006. na osnovu toga što optuženi nije dobio konkretnu najavu pre nego što mu je dodeljen branilac po službenoj dužnosti.²⁵

12. Nalogom od 25. oktobra 2006. Veće I je naložilo da se optuženom dodeli branilac u pripravnosti u svrhu pravne pomoći.²⁶ Optuženi je zatražio da mu se izda odobrenje za ulaganje žalbe na Nalog od 25. oktobra 2006, što je Veće I odbilo.²⁷

---

²⁰ Dana 3. maja 2006. na ovaj predmet raspoređeno je Veće I (v. *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Nalog kojim se predmet dodeljuje Pretresnom veću", 4. maj 2006. (javno)).

²¹ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka o dodeli branioca", 21. avgust 2006. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 21. avgusta 2006.), par. 79: "Postupanje optuženog u celini – opstruktivno i ometajuće ponašanje, namerno nepoštovanje pravila; zastrašivanje svedoka i klevetnički komentari na njihov račun – navodi Veće na zaključak da postoje snažne indicije da bi njegovo samozastupanje moglo značajno i trajno da opstruira valjano i ekspeditivno vođenje pravičnog suđenja." V. *ibid*, par. 81 i str. 25.

²² V. Odluka od 20. oktobra 2006, par. 4.

²³ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka", 30. avgust 2006. (javno), str. 2.

²⁴ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka", 13. septembar 2006. (javno), str. 2.

²⁵ Odluka od 20. oktobra 2006, par. 52: "Žalbeno veće ovim izričito upozorava Šešelja da će, ukoliko njegovo samozastupanje posle donošenja ove odluke bude u znatnoj meri ometalo uredno i ekspeditivno vođenje postupka u ovom predmetu, eventualna odluka Pretresnog veća da Šešelju promptno dodeli branioca, koja bude doneta uz poštovanje njegovog prava da se izjasni o svom ponašanju u tom periodu, biti opravdana."

²⁶ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Nalog o imenovanju branioca u pripravnosti i odgađanju početka suđenja", 25. oktobar 2006. (javno) (dalje u tekstu: Nalog od 25. oktobra 2006).

²⁷ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu za odobrenje za ulaganje žalbe na nalog od 25. oktobra 2006.", 30. novembar 2006. (javno).

13. Dana 11. novembra 2006. optuženi je započeo štrajk glada.²⁸ Optuženi je izrazio izvesan broj zahteva, posebno u vezi s uslovima koji moraju da mu se obezbede za potrebe pripreme i izvođenja dokaza odbrane,²⁹ među kojima i to da mu se svi dokumenti tužilaštva dostavljaju na papiru i na srpskom jeziku.³⁰ Usmenom odlukom donetom na statusnoj konferenciji održanoj 27. novembra 2006. godine, Veće je zaključilo da je činjenica da se optuženi od 20. oktobra 2006. brani sam rezultirala "samo ometanjem normalnog i ekspeditivnog odvijanja postupka"³¹ i da zbog toga zadužuje branioca u pripravnosti da "definitivno preuzme od optuženog vođenje odbrane", u skladu s Nalogom od 25. oktobra 2006. godine.³² U istoj odluci, Veće I je od Sekretarijata zatražilo da g. Tjardu van der Spoela imenuje kao samostalnog pravnog savetnika optuženog sa ciljem da on preduzme sve što je potrebno u vezi sa žalbom na Usmenu odluku od 27. novembra 2006. godine.³³ Dana 4. decembra 2006. g. Tjarda van der Spoel podneo je molbu da se izda odobrenje za ulaganje žalbe na Odluku od 27. novembra 2006. godine.³⁴ Dana 5. decembra 2006. Veće je izdalo to odobrenje.³⁵

14. Odlukom od 8. decembra 2006. Žalbeno veće je poništilo Nalog od 25. oktobra 2006. i Veću I izdalo uputstvo da optuženom ne postavi branioca u pripravnosti, osim u slučaju da počne da se ponaša do te mere opstrukcionistički da će Veće biti u potpunosti uvereno da je

---

²⁸ V. Odluka od 8. decembra 2006, par. 8 i 14.

²⁹ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka u vezi sa finansiranjem odbrane optuženog", 30. jul 2007. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 30. jula 2007), par. 6, gde se upućuje na "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(b) Pravilnika u vezi sa zahtevom Vojislava Šešelja da Pretresno veće donese odluku o finansiranju odbrane", 29. jun 2007. (javno), par. 25, i "Odluka po žalbama na odluke sekretara od 4. januara 2007. i 9. februara 2007.", 25. april 2007. (javno), par. 5.

³⁰ V. *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu broj 289 u vezi s formom obelodanjivanja dokaznih predmeta", 7. jun 2007. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 7. juna 2007), par. 9, gde se upućuje na "Hitni nalog holandskim vlastima u vezi sa zdravljem i dobrobiti optuženog", 6. decembar 2006. (javno), par. 1 i 3.

³¹ Statusna konferencija, transkript pretresa od 27. novembra 2006, str. 824 i 825 (dalje u tekstu: Usmena odluka od 27. novembra 2006). V. takođe "Odluka po žalbi na odluku (br. 2) Pretresnog veća o dodeli branioca", 5. decembar 2006. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 5. decembra 2006), par. 1.

³² Statusna konferencija, transkript pretresa od 27. novembra 2006, str. 825.

³³ Statusna konferencija, transkript pretresa od 27. novembra 2006, str. 825. V. takođe Odluka od 5. decembra 2006, par. 1. Pretresno veće I obrazložjenje te usmene odluke izdalo je 27. novembra 2006. ("Obrazloženje odluke (br. 2) o dodeli branioca", 27. novembar 2006. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 27. novembra 2006).

³⁴ "Zahtev za odobrenje na osnovu pravila 73(b) za ulaganje žalbe na usmenu odluku Pretresnog veća da optuženom dodeli branioca", 4. decembar 2006. (javno).

³⁵ Odluka od 5. decembra 2006, par. 7.

postavljanje branioca u pripravnosti neophodno da bi se obezbedilo pravično i ekspeditivno suđenje.³⁶

15. Nalogom od 20. februara 2007. i imajući u vidu potrebe upravljanja prvostepenim postupcima i njihove raspodele, predsednik Suda je za ovaj predmet zadužio ovo Veće.³⁷ Suđenje je započelo 7. novembra 2007, s tim da se optuženi samozastupa.³⁸

16. Zahtevom od 29. jula 2008. tužilaštvo je zatražilo, prvo, da se optuženom postavi branilac za ostatak suđenja, zbog navoda o postojanju kampanje zastrašivanja svedoka – kako u sudnici tako i van nje – i, drugo, da se rasprava prekine dok Veće ne donese odluku po tom zahtevu.³⁹ Nalogom od 15. avgusta 2008. Veće je odbacilo zahtev da se rasprava prekine.⁴⁰ Odlukom od 24. marta 2009. (donetom većinom glasova i s delimično suprotnim mišljenjem sudije Antonettija), Veće je odbacilo zahtev za postavljanje branioca u pogledu navoda o ponašanju optuženog prema svedocima u sudnici i naložilo odgodu postupka do donošenja odluke u vezi s njegovim ponašanjem van sudnice.⁴¹ Odlukom od 24. novembra

---

³⁶ Odluka od 8. decembra 2006, par. 28 i 30.

³⁷ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Nalog o ponovnoj dodeli predmeta pretresnom veću", 20. februar 2007. (javno).

³⁸ Uvodna reč tužilaštva, transkript pretresa od 7. novembra 2007, str. 1786 i dalje.

³⁹ "Zahtev tužilaštva da se okonča samozastupanje optuženog, s dodacima", 29. jul 2008. (poverljivo i *ex parte*, s dodacima; poverljiva *inter partes* verzija zavedena je 30. jula 2008, a dodaci 1. avgusta 2008; javna verzija zavedena je 8. avgusta 2008) (dalje u tekstu: Zahtev od 29. jula 2008), par. 1, 31–44, 135 i 137(a). Tužilaštvo navodi da optuženi u sudnici ne poštuju Pravilnik, da zloupotrebljava poverljive informacije, da se odbija povinovati nalogu Veća, da zastrašuje i kleveče svedoke, vređa i neutemeljeno napada integritet Međunarodnog suda i njegovih organa, da u suđenje uvodi lažne i izmišljene navode, da se služi celim nizom opstrukcionističkih taktika kako bi osujetio ekspeditivnost i pravičnost suđenja, da suđenje koristi kao političku tribinu i da nije sposoban da se sam zastupa. Tužilaštvo takođe navodi da postoji kampanja zastrašivanja svedoka i da bi odobriti nastavak pretresa u tim okolnostima značilo ugroziti integritet suđenja (v. takođe, Procesna pitanja, transkript pretresa od 14. januara 2009, str. 13357–13358 (zatvorena sednica)). Veće ističe da je nakon Zahteva od 29. jula 2008. tužilaštvo kao nadopunu tog zahteva 14. novembra 2008. podnelo i *Addendum* ("Hitni *addendum* Zahtevu tužilaštva da se okonča samozastupanje optuženog; Zahtev da se odmah naloži prestanak kršenja zaštitnih mera za svedoke i obaveštenje o nameri tužilaštva da se pozove na pravilo 68(iv), 14. novembar 2008. (poverljivo) i "Hitni *addendum* Zahtevu tužilaštva da se okonča samozastupanje optuženog", 17. novembar 2008. (poverljivo)). Tužilaštvo je ponovilo svoj zahtev s pretresa od 14. januara 2009. da se optuženom postavi branilac (Procesna pitanja, transkript pretresa od 14. januara 2009, str. 13357–13358 (zatvorena sednica) (dalje u tekstu: Usmeni zahtev od 14. januara 2009)). Veće je na istoj sednici napomenulo da će Usmeni zahtev od 14. januara 2009. i *Addendum* razmatrati zajedno i rešiti po oba ta zahteva jednom odlukom (Procesna pitanja, transkript pretresa od 14. januara 2009, str. 13363 (zatvorena sednica)). Tužilaštvo je podnelo i dopunu zahteva od 29. jula 2008. ("Dopuna zahteva tužilaštva za okončanje samozastupanja optuženog", 28. avgust 2009. (javno s poverljivim i *ex parte* dodacima)).

⁴⁰ "Nalog o nastavljaju suđenja", 15. avgust 2008. (javno), str. 3. Žalbeno veće je 16. septembra 2008. potvrdilo taj nalog (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67–AR73.8, "Odluka po žalbi tužilaštva na nalog Pretresnog veća o nastavljaju suđenja", 16. septembar 2008. (javno), par. 25).

⁴¹ "Odluka u vezi sa hitnim *addendumom* tužilaštva i usmenim zahtevom od 14. januara 2009.", 24. mart 2009. (poverljivo i *ex parte*; poverljiva *inter partes* verzija zavedena je istog datuma) (dalje u tekstu: Odluka od 24. marta

2009. Veće je definitivno odbacilo Zahtev od 29. jula 2008. u vezi s ponašanjem optuženog van sudnice, ocenivši da je u toj fazi postupka neprimereno da se postavi branilac, i izdalo nalog za nastavljanje rasprave s preostalim svedocima.⁴²

17. Suđenje je nastavljeno 12. januara 2010. godine⁴³ i optuženi se sam zastupao sve do zaključenja rasprave 20. marta 2012. godine.

b) Zaključci Veća

18. Imajući u vidu gorenavedeno, Veće konstatuje da je Žalbeno veće u Odluci od 8. decembra 2006. prihvatilo da je pritužba optuženog – da Veće nije poštovalo njegovo pravo da se brani sam – osnovana i, u skladu s tim, potvrdilo mu to pravo.⁴⁴ Dakle, optuženi je na ispravan način iskoristio pravne lekove koji su mu bili na raspolaganju i u ovom pogledu je ishodio svoje pravo. S obzirom na to i uzimajući u obzir činjenicu da je greška Veća I odmah ispravljena Odlukom od 8. decembra 2006. i da optuženi nije pretrpeo štetu, optuženi ne može da tvrdi da je Međunarodni sud prekršio njegovo pravo na samozastupanje, a pogotovo ne da traži naknadu štete po tom osnovu. Veće uz to podseća da optuženi, otkad je suđenje nastavljeno pred ovim Većem, nikad nije bio onemogućen da ostvaruje svoje pravo na samozastupanje.

19. Kada je reč o navodima optuženog o vezi između gorepomenutih odluka Veća I, njegovog štrajka glađu i pogoršanja njegovog zdravstvenog stanja, Veće podseća na zaključke iz Odluke od 8. decembra 2006, prema kojima je optuženi "sam izabrao da sprovede [štrajk glađu] i to je navodno učinio zbog svog protivljenja" Naloga od 25. oktobra

---

2009), par. 22. V. takođe "Delimično protivno mišljenje sudije Jean-Claudea Antonettija, predsedavajućeg Veća, uz 'Odluku u vezi s hitnim *addendumom* tužilaštva i usmenim zahtevom od 14. januara 2009.", 24. mart 2009. (poverljivo i *ex parte*; poverljiva *inter partes* verzija zavedena je istog datuma).

⁴² "Javna verzija 'Objedinjene odluke u vezi s nametanjem branioca, obustavom suđenja i zahtevom tužioca da mu se odobri dodatni broj sati, s izdvojenim mišljenjem predsedavajućeg Veća, sudije Antonettija, u dodatku", 24. novembar 2009. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 24. novembra 2009), par. od 59 do 87 i 122. Odlukom od 15. decembra 2009. Veće je odbacilo jedan zahtev tužilaštva za izdavanje dozvole za ulaganje žalbe na deo Odluke od 24. novembra 2009. koji se odnosi na pitanje postavljanja branioca po službenoj dužnosti (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu tužilaštva za odobrenje da uloži žalbu na objedinjenu odluku od 23. novembra 2009. u vezi s nametanjem branioca po službenoj dužnosti", 15. decembar 2009. (poverljivo)).

⁴³ Procesna pitanja, transkript pretresa od 12. januara 2010, str. 14821. V. takođe "Nalog o rasporedu", 8. decembar 2009. (poverljivo); statusna konferencija, transkript pretresa od 24. novembra 2009, str. 14819–14820.

⁴⁴ Odluka od 8. decembra 2006, par. 26.

2006. godine.⁴⁵ Shodno tome, Međunarodni sud ne može da snosi odgovornost za eventualne posledice takvog izbora dok optuženi ima na raspolaganju legitimne i regularne pravne lekove.

**C. Navod o kršenju prava da bude obavešten o razlozima svog hapšenja
i o svojim pravima**

1. Argumenti optuženog

20. Optuženi obrazlaže da svako lice lišeno slobode u najkraćem mogućem roku mora da bude obavešteno o optužbama protiv njega, da bi moglo da osporava zakonitost svog hapšenja ili pritvaranja, odnosno, po potrebi, da bi moglo da otpočne s pripremom odbrane.⁴⁶ Optuženi tvrdi da on, budući da je to osnovno načelo prekršeno, nije bio službeno obavešten o razlozima svog hapšenja i pritvaranja, kao niti o svojim pravima, a posebno ne o pravu na pomoć advokata, i da nije imao mogućnost – ni do danas – da se upozna s pravnim izvorima na koje se Pretresno veće poziva u svojim odlukama i tužilaštvo u svojim podnescima.⁴⁷ Prema tome što tvrdi optuženi, ovim zadnjepomenutim navodnim kršenjem prekršeno je i načelo jednakosti oružja.⁴⁸ Optuženi traži da mu se po tom osnovu isplati odšteta u iznosu od 100.000 evra.⁴⁹

21. Optuženi tvrdi da su jedini izvori informacija koji su mu bili na raspolaganju, a koji su se odnosili na stvarne razloge njegovog lišavanja slobode, bile knjige Carle Del Ponte i Florence Hartmann, i to nekoliko godina nakon što je uhapšen.⁵⁰ Prema njegovom tumačenju tih publikacija, on je uhapšen sa ciljem da se ukloni s političke scene u Beogradu jer je

---

⁴⁵ Odluka od 8. decembra 2006, par. 14.

⁴⁶ Zahtev, par. od 15 do 16, 22. Optuženi se poziva naročito na sledeće tekstove: na član 5(2) Konvencije o zaštiti ljudskih prava i fundamentalnih sloboda (usvojene 4. novembra 1950, s izmenama i dopunama prema odredbama Protokola br. 14 (STCE br. 194), računajući od datuma njenog stupanja na snagu 1. juna 2010) (dalje u tekstu: EKLJP); na članove 9(2) i 14(3)(a) Međunarodnog pakta o građanskim i ljudskim pravima (usvojenog 16. decembra 1966) (dalje u tekstu: MPGLJP); na član 8(2)(b) Američke konvencije o ljudskim pravima (usvojene 22. novembra 1969) (dalje u tekstu: AKLJP); Načelo br. 13 iz Rezolucije o skupu načela zaštite svih lica koja se nalaze u bilo kakvom obliku pritvora ili zatvora, Doc. NU A/RES/43/173, 9. decembar 1988. (dalje u tekstu: Skup načela u vezi s pritvorom).

⁴⁷ Zahtev, par. od 15 do 21. Veće napominje da optuženi ne navodi preciznije ni vreme nastanka ni sadržaj odluka, odnosno zahteva koje pominje.

⁴⁸ Zahtev, par. 17.

⁴⁹ Zahtev, par. 18.

⁵⁰ Zahtev, par. 19 do 20. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17333–17334 (neslužbena verzija) i 20. marta 2012, T. 17467 i 17477 (neslužbena verzija).

predstavljao pretnju novoj pro-zapadnoj vladi, a američke i britanske tajne službe koje su se infiltrirale u tela Međunarodnog suda pokušavale su da ga "likvidiraju".⁵¹

2. Analiza i zaključci Veća

22. Član 21(4)(a) Statuta određuje da svaki optuženi pred Međunarodnom sudom ima pravo "da bude pravovremeno i detaljno obavješten, na jeziku koji razume, o prirodi i razlozima optužbi protiv njega".

23. Veće takođe napominje da, prema odredbama pravila 53bis(A) Pravilnika o postupku i dokazima Međunarodnog suda (dalje u tekstu: Pravilnik), "[o]ptužnica se uručuje optuženom lično u trenutku privođenja ili čim to bude izvedivo nakon tog trenutka". Pored toga, prema odredbama pravila 62(A)(i) do (iii) Pravilnika,

[n]akon što se optuženi dovede u sedište Suda, predsednik će njegov predmet odmah dodeliti jednom od pretresnih veća. Optuženi će bez odlaganja biti doveden pred pretresno veće ili sudiju tog pretresnog veća, gde će biti formalno optužen. Pretresno veće ili sudija će:

- (i) uveriti se da je poštovano pravo optuženog na branioca;
- (ii) pročitati ili naložiti da se optuženom pročita optužnica na jeziku koji razume i uveriti se da je optuženi razumio optužnicu;
- (iii) obavestiti optuženog da će, u roku od 30 dana od prvog stupanja pred sud, biti pozvan da se izjasni da li je ili nije kriv po svakoj od tačaka optužnice, ali da se, ukoliko optuženi to zatraži, odmah može izjasniti da li je ili nije kriv po jednoj ili više tačaka optužnice.

24. Kada je reč o obavještanju o optužbama, Veće podseća da je, u skladu s gore citiranim odredbama, 26. februara 2003, prilikom njegovog prvog stupanja pred sud, optuženom pročitana Prva optužnica, uključujući i optužbe protiv njega.⁵² Na istoj sednici Suda, optuženi je potvrdio da je dobio primerak Prve optužnica na jeziku koji razume.⁵³ S obzirom na to, Veće smatra da se optuženi ne može da se poziva na to da ga Međunarodni sud nije obavestio o optužbama protiv njega.

---

⁵¹ Zahtev, par. 19 do 21. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17333–17334 (neslužbena verzija).

⁵² Prvo stupanje pred Sud, transkript pretresa od 26. februara 2003, str. 2–42, gde se upućuje na *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67–1, "Optužnica", 15. januar 2003. (dalje u tekstu: Prva optužnica). Verzija Optužnice koja je na snazi podneta je 7. decembra 2007. (dalje u tekstu: Optužnica).

⁵³ Prvo stupanje pred Sud, transkript pretresa od 26. februara 2003, str. 43, gde se upućuje na Prvu optužnicu.

25. Kada je reč o razlozima hapšenja ili pritvaranja optuženog lica, Veće ističe da su osnov za izdavanje naloga za hapšenje upravo tačke optužnice koje je potvrdio sudija Međunarodnog suda u skladu s pravilima 28 i 47 Pravilnika.⁵⁴ Time što je optuženi na propisan način obavešten o optužbama protiv njega u skladu s gore citiranim postupkom, on je obavešten i o razlozima svog hapšenja. Pored toga, Pravilnik predviđa da, "[n]akon što je pritvoren, optuženi može biti pušten na slobodu samo na osnovu naloga Veća", i to, između ostalog, sledom zahteva optuženog podnetog na propisani način.⁵⁵ Optuženi ovom Veću nije podneo takav zahtev, tako da kontinuirano boravi u pritvoru tokom svog suđenja koje još uvek traje.

26. Najzad, kada je reč o navodima u vezi s obaveštavanjem o njegovim pravima i o mogućnosti uvida u pravne izvore, te argumente Veće odbacuje kao neosnovane. Pošto optuženi nije predočio nikakve podatke u prilog svojim navodima, Veće ne može da se upušta u hipotetsku i spekulativnu raspravu o tom pitanju.

**D. Navod da je optuženom uskraćen uvid u dokumente na papiru
i na jeziku koji on razume**

1. Argumenti optuženog

27. Optuženi tvrdi da svako ko je uhapšen, optužen ili pritvoren ima pravo da dobije obaveštenja o razlozima na osnovu kojih je uhapšen ili pritvoren, kao i o svojim pravima, na jeziku koji razume.⁵⁶ Optuženi tvrdi da je Međunarodni sud više godina, sve do njegovog štrajka glađu 2006. godine, odbijao da mu dostavlja dokumente na papiru i na jeziku koji on razume – to jest na srpskom jeziku – i po tom osnovu traži da mu se isplati odšteta u iznosu od 100.000 evra.⁵⁷

---

⁵⁴ Pravilo 47(H)(i) Pravilnika. V. *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-I, "Potvrda optužnice i nalog kojim se izdaje nalog za hapšenje i predaju", 14. februar 2003. (javno).

⁵⁵ Pravila 65(A) i (B) Pravilnika. V. takođe dole, par. 88 i 92.

⁵⁶ Zahtev, par. 22, u kojem se upućuje naročito na Načelo br. 14 Skupa načela u vezi s pritvorom.

⁵⁷ Zahtev, par. 22–24. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17336 i 17338 (neslužbena verzija).

2. Analiza i zaključci Veća

28. Kada je reč o navodu da mu se dokumenti ne dostavljaju na papiru i na srpskom jeziku, Veće ocenjuje da Zahtev ne sadrži ništa što bi taj navod potkrepljivalo. Pročitavši Zahtev, Veće ne može da sa sigurnošću zaključi kakvog su karaktera ti dokumenti koje optuženi nije dobio na jeziku koji razume, niti da li je optuženi u vezi s tim iskoristio sva pravna sredstva koja mu stoje na raspolaganju da to ishodi.

29. Veće ipak podseća na to da je, 8. decembra 2006, sekretar Suda usvojio zahteve optuženog u vezi s dostavljanjem svih dokumenata tužilaštva na papiru i na srpskom jeziku.⁵⁸ Suprotno navodima optuženog, a što potvrđuju i zapisnici o prijemu s njegovim potpisom, optuženi je sistematski i u najkraćim rokovima dobijao prevod na bosanski/hrvatski/srpski (dalje u tekstu: b/h/s) svih dokumenata uložениh u spis. Pored toga, kako bi se što bolje štitila njegova procesna prava, svi rokovi za optuženog računati su od datuma kad je on primio prevod relevantnih dokumenata b/h/s.⁵⁹ Veće zbog toga ne može da utvrdi nikakvo kršenje po tom osnovu navedenom u Zahtevu.

---

⁵⁸ V. "Odluka", 8. decembar 2006. (poverljivo), priložena u poverljivom dodatku VI "Podneska Sekretarijata u vezi s pitanjima pokrenutim u nalogu o rasporedu Pretresnog veća od 1. decembra 2006.", 15. decembar 2006. (javno, s poverljivim i poverljivim *ex parte* dodacima). V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17338 (neslužbena verzija).

⁵⁹ V. u tom smislu *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Nalog o smernicama za izvođenje dokaza i ponašanju strana tokom postupka", javno, 15. novembar 2007. (javno), dodatak u prilogu Naloga, par. 32: "Što se tiče zavođenja podnesaka, biće zadržana praksa uspostavljena tokom pretpretresne faze ovog postupka. Tako će za optuženog rokovi određeni pravilom 126bis Pravilnika ili odlukom ili nalogom Veća početi da teku od trenutka kad on relevantne dokumente primi na jeziku koji razume, pri čemu je merodavan datum naveden u zapisniku. Kad se radi o tužilaštvu, rokovi navedeni u pravilu 126bis ili u odluci ili nalogu Veća počće da teku od datuma kad Sekretarijat zavede navedeni podnesak na jednom od dva radna jezika Međunarodnog suda." V. takođe *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Nalog o prevodu dokumenata", 6. mart 2003. (javno), str. 2 i 3: "[...] datum koji se računa kao datum zavođenja gorenavedenog materijala [jeste] datum podnošenja materijala na jednom od službenih jezika Međunarodnog suda, s tim da se svi rokovi koje Pravilnik određuje za predaju odgovora na te materijale računaju od datuma kad su zavedeni prevodi tih materijala na jezik koji optuženi razume".

E. Navodi o kršenju prava optuženog na pravnu pomoć, na odgovarajuće vreme i uslove potrebne za pripremu odbrane

1. Argumenti optuženog

30. Optuženi tvrdi da je Međunarodni sud više godina kršio njegovo pravo na pravnu pomoć i po tom osnovu traži da mu se isplati odšteta u iznosu od 200.000 evra.⁶⁰ Kako navodi optuženi, pravo na odgovarajuće vreme i uslove potrebne za pripremu odbrane, kao i na mogućnost komunikacije s advokatom podrazumeva poverljivost komunikacije između optuženog i njegovog advokata.⁶¹ Optuženi tvrdi da mu je Međunarodni sud gotovo četiri godine, sve do 2006, uskraćivao pravo na susret s pravnim savetnicima i koordinatorom predmeta, a prva privilegovana komunikacija prvi put je obavljena tek 21. decembra 2006. godine.⁶² Optuženi navodi da su mu od 29. septembra 2008. zabranjeni privilegovani telefonski razgovori i privilegovane posete i da je Sekretarijat u oktobru 2010. izdao odluku kojom su mu privilegovane komunikacije ponovo zabranjene.⁶³

31. Pored toga, optuženi tvrdi da je njegovo pravo na pravnu pomoć Sekretarijat prekršio i time što je iz predmeta "eliminirao" njegovog glavnog pravnog savetnika Zorana Krasića, pokrenuo disciplinski postupak protiv Borisa Aleksića i Dejana Mirovića – 2010, odnosno 2011. godine – kao i time što je u glavnom predmetu odbio da odobri privilegovanu komunikaciju između optuženog i koordinatora predmeta Nemanje Šarovića, imenovanog za jedan od tekućih postupaka za nepoštovanje Suda.⁶⁴

⁶⁰ Zahtev, par. 25–29. U jednom drugom delu Zahteva, optuženi ponavlja argumente u vezi s privilegovanom komunikacijom i s tim u vezi traži posebnu naknadu štete u iznosu od 100.000 evra (*ibid.*, par. 30–32).

⁶¹ Zahtev, par. 30–31, u kojima se upućuje naročito na član 21(4)(b) Statuta; na član 20(4)(b) Statuta Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu (dalje u tekstu: MKSR); na Načelo br. 8 iz Osnovnih principa o ulozi advokata, Doc. NU A/CONF. 144/28/Rev.1, 7. septembar 1990; Načelo br. 18(2) Skupa načela u vezi s pritvorom; pravilo 93 Evropskih zatvorskih pravila (Savet Evrope, Preporuka Rec(2006)2 Komiteta ministara državama članicama u vezi s Evropskim zatvorskim pravilima, 11. januar 2006) (dalje u tekstu: Evropska zatvorska pravila), pri čemu Veće međutim ističe da pravilo 93 sadrži preporuku da uslove boravka u zatvoru kontrolišu nezavisni kontrolni organi, a ne odnosi se na poverljivost komunikacija između optuženog i njegovog pravnog zastupnika; na član 14(3)(b) MPGLJP; na članove 8 (2)(c) i 8(2)(d) AKLJP; na član 67(1)(b) Statuta Međunarodnog krivičnog suda (dalje u tekstu: MKS), Doc. NU A/CONF. 183/9, 17. jul 1998, koji je stupio na snagu 1. jula 2002. Optuženi se poziva i na predmet *Kröcher i Möller protiv Švajcarske*, Evropska komisija za ljudska prava, br. 8463/78, odluka od 9. jula 1981.

⁶² Zahtev, par. 26. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17338 (neslužbena verzija).

⁶³ Zahtev, par. 26, 30–31.

⁶⁴ Zahtev, par. 26; v. takođe *ibid.*, par. 56.

32. Svoj zahtev za odštetu optuženi zasniva posebno na odluci koju je 31. januara 2007. donelo Pretresno veće III MKSR u predmetu *Tužilac protiv Andréa Rwamakube*, u kontekstu utvrđenog kršenja prava na pravnu pomoć.⁶⁵ Optuženi ukazuje na to da je Odlukom u predmetu *Rwamakuba* od 31. januara 2007. potvrđeno da sudsko veće MKSR ili ovog Međunarodnog suda ima ovlaštenja da, u skladu s međunarodnim običajnim pravom, odobri pravni lek optuženom čija su prava prekršena,⁶⁶ uključujući i da naloži finansijsku kompenzaciju.⁶⁷

33. Najzad, optuženi se poziva na kršenje prava na finansiranje odbrane, kao i principa jednakosti oružja, i po tom osnovu traži da mu se isplati odšteta u iznosu od 400.000 evra.⁶⁸ Navodi da optuženi slabog imovnog stanja ima pravo na isplatu troškova odbrane.⁶⁹ Kako se tvrdi u Zahtevu, Sekretarijat nije sproveo dve odluke Veća iz 2007. i 2010. godine, kojima je Veće Sekretarijatu naložilo da isplaćuje troškove odbrane optuženog u visini od 50% uobičajene naknade koja se odobrava za predmete istog stepena težine, no Sekretarijat nije izvršio isplatu troškova odbrane.⁷⁰ Optuženi pored toga navodi da traži isplatu troškova odbrane retroaktivno, od prvog dana pritvora, odnosno od 24. februara 2003, a ne od oktobra 2010. godine.⁷¹ Optuženi istovremeno navodi i kršenje principa jednakosti oružja, tvrdeći da tužilaštvo, za razliku od njega, raspolaže mnogobrojnim osobljem i znatnim finansijskim sredstvima.⁷²

---

⁶⁵ Zahtev, par. 28, gde se upućuje na *Tužilac protiv Andréa Rwamakube*, predmet br. ICTR-98-44C-T, "Odluka po zahtevu odbrane za pravičnu naknadu štete", 31. januar 2007. (javno) (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Rwamakuba* od 31. januara 2007).

⁶⁶ Zahtev, par. 28, gde se upućuje na Odluku u predmetu *Rwamakuba* od 31. januara 2007, par. 32–49.

⁶⁷ Zahtev, par. 28, gde se upućuje na Odluku u predmetu *Rwamakuba* od 31. januara 2007, par. 50–56.

⁶⁸ Zahtev, par. 38–41. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 15. marta 2012, str. 17407–17408 (neslužbena verzija).

⁶⁹ Zahtev, par. 38.

⁷⁰ Zahtev, par. 39, gde se upućuje na Odluku od 30. jula 2007. i na *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-T, "Odluka u vezi s finansiranjem odbrane", 29. oktobar 2010. (poverljivo, s *ex parte* dodacima u odnosu na obe strane; javna redigovana verzija zavedena je 2. novembra 2010), str. 7 (dalje u tekstu: Odluka od 29. oktobra 2010). V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 15. marta 2012, str. 17409 (neslužbena verzija).

⁷¹ Zahtev, par. 39. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 15. marta 2012, str. 17409 (neslužbena verzija).

⁷² Zahtev, par. 40. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 15. marta 2012, str. 17407–17408 (neslužbena verzija).

2. Analiza i zaključci Veća

a) Pravo na pravnu pomoć

34. Veće pre svega napominje da, prema ustaljenoj sudskoj praksi, član 21(4)(d) Statuta⁷³ "ne daje osnova za tvrdnju da optuženi koji izabere da sam sebe zastupa ipak ima pravo na pravnu pomoć".⁷⁴ U tom pogledu, Žalbena veće je u više prilika skretalo pažnju na "binarnu suprotstavljenost" između ta dva prava.⁷⁵ Upravo zbog toga, Žalbena veće je preciziralo da član 21(4)(d) Statuta "ne propisuje da optuženi koji se opredjeli za samozastupanje uživa sve pogodnosti kojima raspolaže optuženi koji se opredijeli za branioca".⁷⁶ Kako smatra Žalbena veće, "[d]opustiti nekom optuženom da se sam zastupa i da istovremeno od Međunarodnog suda prima puni iznos finansijskih sredstava na ime pravne pomoći značilo bi, kako kaže jedna izreka, dopustiti mu i da ima i jare i pare".⁷⁷

35. Međutim, to opšte pravilo, zavisno od konkretnog slučaja, ne isključuje mogućnost da Međunarodni sud prihvati da prizna i plaća deo naknada za rad pravnih savetnika koje odabere optuženi slabog imovnog stanja, upravo radi ostvarivanja punog efekta člana

⁷³ Ova odredba potvrđuje pravo "da se [optuženom] sudi u njegovom prisustvu i da se brani lično *ili* putem pravnog zastupnika po vlastitom izboru [...]" (u originalu bez podcrtavanja).

⁷⁴ *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-A, "Odluka po Krajišnikovom zahtjevu i po zahtjevu tužilaštva", 11. septembar 2007. (javno) (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007), par. 40 i u njoj citirane reference. V. takođe *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR73.8, "Odluka po žalbi na nalog o rasporedu", 19. jul 2010. (javno) (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Karadžić* od 19. jula 2010), par. 11.

⁷⁵ Odluka u predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007, par. 40 i 41. V. takođe *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-A. "Odluka po zahtjevu Momčila Krajišnika da se ponovno zakaže statusna konferencija i odobri pristupanje Alana Dershowitza", 28. februar 2008. (javno) (dalje u tekstu: Odluka u predmetu *Krajišnik* od 28. februara 2008), par. 8; *Slobodan Milošević protiv tužioca*, predmet br. IT-02-54-AR73.7, "Odluka po interlokutornoj žalbi na odluku Pretresnog veća o dodeli branioca", 1. novembar 2004. (javno), par. 11; *Ferdinand Nahimana i drugi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-99-52-A, "Nalog o rasporedu za pretres u žalbenom postupku i Odluka po zahtevu Hassana Ngezea od 24. januara 2006.", 16. novembar 2006. (javno), str. 3.

⁷⁶ Odluka u predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007, par. 40, 41. V. takođe Odluka u predmetu *Karadžić* od 19. jula 2010, par. 11; *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR73.5, "Odluka po žalbi Radovana Karadžića na odluku o početku suđenja, 13. oktobra 2009, par. 24; Odluka u predmetu *Krajišnik* od 28. februara 2008, par. 6 i 8 ("[...] Ono što je Žalbena vijeće zabranilo jeste situacija u kojoj optuženi mogu miješati i ukrštati razne elemente samozastupanja i finansiranja pravne pomoći – npr. kada neki optuženi koji se sam zastupa pokušava da izdejstvuje finansiranje pravne pomoći. Optuženi prilikom ovog izbora mora prihvatiti žuč s medom [...]); *Tužilac protiv Slobodana Miloševića*, predmet br. IT-02-54-AR73.6, "Odluka po interlokutornoj žalbi *amici curiae* na nalog Pretresnog veća u vezi s pripremom i zvođenjem dokaza odbrane", 20. januar 2004. (javno), par. 19 ("Nema sumnje da je optuženi, opredelivši se za samozastupanje, sebe lišio resursa koje bi mu pružio dobro opremljen pravni tim odbrane. Optuženi koji odluči da se sâm brani odriče se mnogih pogodnosti koje podrazumeva zastupanje od strane branioca. [...]).

⁷⁷ Odluka u predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007, par. 41.

21(4)(d) Statuta u slučaju kad se optuženi brani sam.⁷⁸ Kako će biti objašnjeno u nastavku, upravo u tom kontekstu optuženi je, unatoč svom opredeljenju da se brani sam⁷⁹ i u svetlu posebnih okolnosti koje je Veće uzelo u obzir, dobio pogodnost da Međunarodni sud delimično finansira troškove pomoći njegovih pravnih saradnika. Shodno tome, optuženi ne može da tvrdi da je njegovo pravo na pravnu pomoć prekršeno kao takvo.⁸⁰ Veće će u nastavku obraditi konkretne navode iznete u vezi s pravima priznatim optuženom.

i) Finansiranje pravne pomoći

a. Istorijat postupka

36. Veće podseća na to da je optuženi 31. oktobra 2003.⁸¹ formalno zatražio finansiranje odbrane i da je zatim tokom suđenja redovno ponavljao taj zahtev.⁸² U svom dopisu od 19. decembra 2006. godine, sekretar Suda je detaljno izložio karakter i obim troškova odbrane optuženog koji bi se kvalifikovali za to da ih snosi Međunarodni sud, podsećajući pritom na činjenicu da još nije utvrđeno da je optuženi slabog imovnog stanja, da optuženi nije zatražio da mu se postavi branilac po službenoj dužnosti i da, shodno tome, optuženi formalnopravno

⁷⁸ Odluka u predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007, par. 42. V. takođe, *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. IT-95-5/18-AR73.2, "Odluka po interlokutornoj žalbi na odluku Pretresnog vijeća u vezi s odgovarajućim uslovima", 7. maj 2009. (javno), par. 16.

⁷⁹ V. gore, par. od 6 do 19.

⁸⁰ Veće pored toga napominje da se izvori iz oblasti međunarodnog prava koji se citiraju u Zahtevu u prilog argumentima u vezi s pravom na pravnu pomoć ne odnose na predmetni slučaj u kojem se optuženi odlučio za samozastupanje.

⁸¹ V. *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R33B, "Odluka o podnesku Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) Pravidnika u vezi s odlukom Pretresnog veća o finansiranju odbrane", 8. april 2011. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena je 17. maja 2011) (dalje u tekstu: Odluka od 8. aprila 2011), fusnota 4, gde se upućuje na *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Podnesak br. 24", 31. oktobar 2003.

⁸² Na primer, v. "Odluka u vezi s finansiranjem odbrane optuženog", 23. april 2009. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 23. aprila 2009), fusnota 3, gde se upućuje na *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Podnesak br. 227: Naknada troškova u pripremi odbrane za 2006. godinu, Zahtev", 22. decembar 2006.; "Podnesak br. 228: Zahtev da Sekretarijat obračuna sve troškove odbrane prof. dr Vojislava Šešelja za četvorogodišnji period trajanja pretpretresnog postupka", 22. decembar 2006.; "Podnesak br. 229: Naknada troškova u pripremi odbrane za 2003.–2006. godinu, Zahtev", 22. decembar 2006.; "Podnesak br. 236: Žalba prof. dr Vojislava Šešelja protiv Pisma/Odluke sekretara od 19. decembra 2006. godine", 22. januar 2007. (javno); "Podnesak br. 246: Žalba prof. Vojislava Šešelja na Odluku sekretara od 28. decembra 2006.", 19. februar 2007. (javno); "Podnesak br. 248: Žalba prof. dr Vojislava Šešelja protiv Odluke sekretara od 9. februara 2007. godine", 2. mart 2007. (javno); "Podnesak br. 294: Zahtev prof. dr Vojislava Šešelja da Pretresno veće III donese odluku o finansiranju njegove odbrane u skladu sa Statutom", 14. jun 2007. (javno); "Podnesak br. 378: Zahtev prof. dr Vojislava Šešelja za isplatu troškova odbrane", 18. februar 2008. (dalje u tekstu: Zahtev od 18. februara 2008). V. takođe Procesna pitanja, transkript pretresa od 2. marta 2010, str. 15575–15576, kada je optuženi izjavio da bi mu za pripremu odbrane, ako je Međunarodni sud ne bi finansirao, bile potrebne dve godine.

ne ispunjava kriterijume za dobijanje pravne pomoći od Međunarodnog suda.⁸³ Odlukama od 4. januara 2007. i 9. februara 2007. godine, Sekretarijat je odbacio više zahteva kojima je optuženi tražio povrat troškova pripreme odbrane, nastalih u periodu od 2003. do 2006. godine.⁸⁴

37. U Odluci od 30. jula 2007. pretpretresni sudija je definisao smernice i uslove za finansiranje troškova odbrane optuženog u ovom predmetu od strane Međunarodnog suda.⁸⁵ U Odluci od 30. oktobra 2007. Veće je napomenulo da odredbe Odluke od 30. jula 2007. nisu mogle da se realizuju usled odbijanja optuženog da ispuni formalne uslove koje mu je odredio Sekretarijat i da predoči tražene dokaze opravdanosti.⁸⁶

38. U Odluci od 4. marta 2008. Sekretarijat je ponovno izjavio da ne može da odobri finansiranje odbrane optuženog dok on ne ispuni uslove utvrđene Odlukom od 30. jula 2007.

---

⁸³ Dodatak II (javno) u prilogu "Podneska Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa podneskom optuženog br. 425", 23. septembar 2009. (javno) (dalje u tekstu: Primedbe od 23. septembra 2009). V. takođe dodatak I (poverljivo) u prilogu "Podneska Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) Pravilnika o postupku i dokazima u vezi sa Žalbom Vojislava Šešelja na Odluku Sekretarijata od 19. decembra 2006.", 9. februar 2007. (javno, s poverljivim dodacima).

⁸⁴ Dana 4. januara 2007. sekretar Suda je odbacio zahteve br. 227–229, iz razloga što je sistem pravne pomoći usvojen na Međunarodnom sudu predviđen samo za slučajeve dokazano slabog imovnog stanja optuženog i ako optuženi ima branioca, bilo postavljenog bilo po svom izboru (v. *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Podnesak Sekretarijata u vezi sa žalbom Vojislava Šešelja protiv odluka sekretara Suda od 28. decembra 2006. i 9. februara 2007.", 9. mart 2007. (javno, s dodacima) (dalje u tekstu: Primedbe od 9. marta 2007), par. 2 i 16). Dana 9. februara 2007. Sekretarijat je ponovo odbio da isplati naknadu troškova koje je optuženi imao u pripremi odbrane u periodu od 2003. do 2005. godine i odbacio njegov zahtev za naknadu troškova nastalih 2006. godine (v. Primedbe od 9. marta 2007, par. 2 i 17). Dana 12. marta 2007. predsednik Suda je odbacio žalbu optuženog na odluku od 19. decembra 2006. i pozvao optuženog da svoje argumente predoči Pretresnom veću koje rešava predmet (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po žalbi na odluku Sekretarijata od 19. decembra 2006.", 12. mart 2007. (dalje u tekstu: Odluka predsednika Suda od 12. marta 2007) (javno), par. 6). Dana 25. aprila 2007, na osnovu istih razloga, predsednik Suda je odbacio molbu optuženog na odluku od 4. januara 2007. i 9. februara 2007. (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po žalbama na odluku sekretara od 4. januara 2007. i 9. februara 2007.", 25. april 2007. (javno), par. 12. i 13).

⁸⁵ Odluka od 30. jula 2007, par. 56–66. Predpretresni sudija, koji je rešavao zahtev optuženog od 2. jula 2007, odmah je pozvao optuženog da Sekretarijatu dostavi sve informacije koje dokazuju njegovo slabo imovno stanje i naložio Sekretarijatu da "odmah uspostavi modalitete za dodelu pravne pomoći optuženom" u skladu sa Pravilnikom i Uputstvom za dodelu branioca po službenoj dužnosti br. 1/94 (IT/73/REV.II) od 11. jula 2006. godine.

⁸⁶ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka u vezi s realizacijom finansiranja odbrane", 30. oktobar 2007. (javno), str. 1–2. Veće je ponovo pozvalo optuženog da podnese dokumente koje je od njega tražio Sekretarijat radi utvrđivanja njegovog slabog imovnog stanja. O istom pitanju ponovo se govorilo na pretresu od 13. februara 2008, kojom prilikom je Veće optuženom predložilo da Sekretarijatu podnese novi zahtev (Procesna pitanja, transkript pretresa od 13. februara 2008, str. 3503).

godine.⁸⁷ Na pretresu održanom 11. marta 2008. optuženi je pomenuo Odluku Sekretarijata od 4. marta 2008, izjavivši da više neće da insistira na tom pitanju.⁸⁸

39. Odlukom od 23. aprila 2009. Veće je ponovo odbacilo zahtev optuženog za povrat troškova u vezi s finansiranjem njegove odbrane⁸⁹ i optuženog pozvalo da Sekretarijatu dostavi sve podatke korisne za utvrđivanje njegovog slabog imovnog stanja.⁹⁰

40. Odlukom od 5. jula 2010. Sekretarijat je odbacio novi zahtev optuženog za finansiranje odbrane podnet 31. oktobra 2003, s obrazloženjem da optuženi nije dostavio sve potrebne informacije o svojoj finansijskoj situaciji.⁹¹

41. Odlukom od 29. oktobra 2010. Veće je sekretaru Suda naložilo "da od današnjeg dana do okončanja ovog postupka daje finansijsku pomoć u visini od 50% svote obično dodeljene optuženom sasvim slabog imovnog stanja, timu odbrane optuženog sastavljenom od tri privilegovana saradnika, koordinatora predmeta i istražitelja, na osnovu Sistema naknada za optužene koji se sami zastupaju i na osnovu procene složenosti ove faze postupka kao treće (3) kategorije, sve dok se ne dobiju novi podaci".⁹²

42. Na pretresu održanom 5. maja 2011. godine⁹³ optuženi je putem usmenog zahteva zatražio da se retroaktivno nadoknade troškovi odbrane od njegovog dolaska na

---

⁸⁷ Odluka od 23. aprila 2009, par. 9, gde se upućuje na "Odluku", 4. mart 2008. (dalje u tekstu: Odluka Sekretarijata od 4. marta 2008), str. 2. U svom Zahtevu od 18. februara 2008. i koji je bio predmet te odluke Sekretarijata, optuženi je od Sekretarijata zatražio povrat troškova pripreme odbrane i tvrdio da je Sekretarijat ima obavezu da mu isplati sve troškove nastale tokom pretpretresne faze postupka, kao i da reguliše finansiranje troškova odbrane tokom suđenja. Optuženi je pored toga od Sekretarijata zatražio da mu da informacije o svim iznosima isplaćenim timovima odbrane u drugim predmetima koji se rešavaju na Međunarodnom sudu, uključujući i troškove branilaca u pripravnosti koji su ranije imenovani u njegovom predmetu (Zahtev od 18. februara 2008, str. 3 i 4). Sekretarijat je u tom pogledu ocenio da optuženi ne može da dobije nikakve isplate unazad jer nisu bile odobrene Odlukom od 30. jula 2007. i nisu predviđene odnosno dozvoljene propisima koji su na snazi na Međunarodnom sudu (v. Odluka od 23. aprila 2009, par. 9, gde se upućuje na Odluku Sekretarijata od 4. marta 2008, str. 2).

⁸⁸ Procesna pitanja, transkript pretresa od 11. marta 2008, str. 4705–4708.

⁸⁹ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Podnesak br. 411: Zahtev da Pretresno veće obezbedi finansiranje odbrane prof. dr Vojislava Šešelja", 3. februar 2009. (javno).

⁹⁰ Odluka od 23. aprila 2009, par. 27.

⁹¹ "Odluka", 5. jul 2010. (poverljivo i *ex parte* u odnosu na tužilaštvo; javna redigovana verzija zavedena je 6. jula 2010).

⁹² Odluka od 29. oktobra 2010, str. 7. Nakon žalbe koju je Sekretarijat uložio 19. novembra 2010. ("Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s Odlukom Pretresnog veća o finansiranju odbrane od 29. oktobra 2010.", 19. novembar 2010. (javno, s javnim, poverljivim i *ex parte* dodacima)), Žalbeno veće je potvrdilo Odluku od 29. oktobra 2010. (v. Odluka od 8. aprila 2011).

⁹³ Procesna pitanja, transkript pretresa od 5. maja 2011, str. 16991–17000.

Međunarodni sud u februaru 2003. i izneo navod da Veće u Odluci od 29. oktobra 2010. nije ništa rešilo u pogledu retroaktivnog povrata troškova odbrane za osam proteklih godina. Pored toga, optuženi objašnjava da, ako Veće ne odobri njegov zahtev, on neće izvesti odbranu.⁹⁴ Odlukom od 9. juna 2011. Veće je podsetilo na to da je, izdajući u Odluci od 29. oktobra 2010. nalog o preuzimanju finansiranja odbrane koji stupa na snagu s danom 29. oktobra 2010, podrazumelo da se ne radi o retroaktivnom finansiranju i da se taj nalog ne primenjuje od 31. oktobra 2003, nego od 29. oktobra 2010. godine.⁹⁵ Pored toga, Veće je istaklo da finansiranje odbrane nije naložilo zato što je optuženi slabog imovnog stanja, nego sa ciljem da se zaštiti njegovo pravo na odbranu i izbegne zastoj u postupku.⁹⁶ Veće je takođe istaklo da optuženi nije uložio žalbu na Odluku od 29. oktobra 2010. godine.⁹⁷ Veće je, s jedne strane, ocenilo da se usmeni zahtev optuženog može razmatrati samo kao zahtev za ponovno razmatranje Odluke od 29. oktobra 2010, a s druge strane, uzimajući u obzir pravo merodavno za ponovno razmatranje odluka,⁹⁸ odbacilo je usmeni zahtev optuženog zaključivši da optuženi nije izneo navod ni dokazao da obrazloženje Odluke od 29. oktobra 2010. sadrži primetnu grešku, kao niti da postoje posebne okolnosti, odnosno nove činjenice ili argumenti koji bi opravdavali preispitivanje odluke sa ciljem da se izbegne nepravda.⁹⁹

43. Najzad, Veće napominje da, osim gorepomenutih odluka kojima je utvrđen sistem isplate naknada za pravnu pomoć u ovom predmetu, postoji i "Sistem za utvrđivanje naknada za osobe koje saraduju sa optuženim slabog imovnog stanja koji se sam zastupa", definisan pre svega na osnovu Odluke u predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007. i odluke predsednika Međunarodnog suda u predmetu *Karadžić*,¹⁰⁰ koji je stupio na snagu 1. aprila 2010. (dalje u tekstu: Sistem naknada). Taj dokument ne definiše samo način finansiranja

---

⁹⁴ Procesna pitanja, transkript pretresa od 5. maja 2011, str. 16991–16994.

⁹⁵ "Objedinjena odluka po usmenim zahtevima optuženog u vezi s izvođenjem njegove odbrane", 9. jun 2011. (javna redigovana verzija) (dalje u tekstu: Odluka od 9. juna 2011), par. 44.

⁹⁶ Odluka od 9. juna 2011, par. 44; Odluka od 29. oktobra 2010, par. 26.

⁹⁷ Odluka od 9. juna 2011, par. 45.

⁹⁸ Odluka od 9. juna 2011, par. 13: "Pretresno veće ima inherentno pravo da ponovno razmatra sopstvene odluke i može prihvatiti zahtev za ponovno razmatranje ukoliko strana koja to traži uveri Veće u postojanje primetne greške u rezonovanju ili posebnih okolnosti, koje mogu uključivati nove činjenice ili nove argumente, koje opravdavanju njeno ponovno razmatranje kako bi se izbegla nepravda".

⁹⁹ Odluka od 9. juna 2011, par. 46–47, 74.

¹⁰⁰ *Tužilac protiv Radovana Karadžića*, predmet br. 1T-95-5/18-T, "Odluka po zahtjevu za preispitivanje odluke OLAD-a o naknadama tokom pretresne faze", 19. februar 2010. (javno).

odbrane za optužene slabog imovnog stanja koji se sami zastupaju, nego i pravne lekove u slučaju žalbe ili neslaganja, tako da je direktno primenjiv na situaciju optuženog.

b. Zaključci Veća

44. U tom kontekstu, kada je reč o zahtevu za retroaktivno finansiranje odbrane, Veće smatra da predmetni Zahtev treba da se smatra novim zahtevom za ponovno razmatranje Odluke od 9. juna 2011. godine.¹⁰¹ Međutim, Veće konstatuje da argumenti optuženog još uvek ne ispunjavaju gorepomenute kriterijume za ponovno razmatranje odluka. Što se tiče isplate delimičnog pokrića troškova za koje je Veće izdalo nalog, Veće konstatuje da je, shodno primedbama zavedenim 14. juna 2011, Sekretarijat izvestio da mu optuženi još nije dostavio podatke potrebne da se ta isplata izvrši.¹⁰²

45. Veće zbog toga ocenjuje da nije moguće da se utvrdi bilo kakvo kršenje u vezi s delimičnim finansiranjem odbrane optuženog. Razlozi za kašnjenje odobrene isplate mogu se pripisati samo optuženom koji, po svemu sudeći, stalno odbija da se povinuje formalnim uslovima programa finansiranja.

ii) Privilegovani saradnici

46. Veće preliminarno podseća na to da, u načelu, pravilo izvedeno iz člana 21(4)(b) Statuta i pravila 97 Pravilnika, prema kom se celokupna komunikacija između advokata i klijenta smatra profesionalnom tajnom, nije primenjivo u slučaju kada se optuženi opredeli za samozastupanje.¹⁰³ Zbog te činjenice navod optuženog u vezi s kršenjem njegovog prava na pravnu pomoć neutemeljen je kao takav. Veće, međutim, napominje da je Žalbeno veće ocenilo da Sekretarijat, zavisno od slučaja, po svom diskrecionom ovlašćenju, može optuženom koji se brani sam odobriti da za komunikaciju s nekim od svojih imenovanih

---

¹⁰¹ Veće u vezi s ovim podseća na to da je stranama u postupku već napominjalo da je njegova dužnost da obezbedi ekspeditivnost suđenja i da, s obzirom na kompleksnost i reperkusije ovog predmeta, zahtevi za ponovno razmatranje i dalje moraju da budu izuzetak, a ne pravilo (dalje u tekstu: "Odluka po zahtevu tužilaštva za delimično ponovno razmatranje odluke od 10. decembra 2010. u vezi s Milanom Babićem", 4. mart 2011. (javno)).

¹⁰² "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa sprovođenjem odluke o finansiranju odbrane", 14. jun 2011. (javno).

¹⁰³ Odluka u predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007, par. 33.

saradnika, najviše tri, koristi povlasticu tajnosti.¹⁰⁴ Ti "privilegovani" saradnici dužni su poštovati odredbe Profesionalnog kodeksa.¹⁰⁵ Po istom osnovu, oni imaju pristup poverljivim informacijama u predmetu, kao i sudnici, a institut profesionalne tajne koji se primenjuje na komunikaciju s optuženim uključuje i komunikacije unutar Pritvorske jedinice Ujedinjenih nacija u Hagu (dalje u tekstu: Pritvorska jedinica).¹⁰⁶

47. Pošto je optuženi efektivno koristio te povlastice,¹⁰⁷ Veće će obraditi njegove konkretne navode u vezi s njegovim saradnicima koji su na osnovu sporazuma o poverljivosti potpisanih sa Sekretarijatom dobili formalni status "privilegovanog saradnika".

a. Zoran Krasić

48. Dana 21. decembra 2006. Zoran Krasić je sa Sekretarijatom potpisao sporazum o poverljivosti i postao jedan od privilegovanih saradnika optuženog.¹⁰⁸ Dana 28. novembra 2008. Sekretarijat je optuženog obavestio o ukidanju statusa privilegovanog saradnika za Zorana Krasića zbog navoda o zastrašivanju svedoka, navoda o otkrivanju poverljivih informacija trećima i javnih izjava koje diskredituju Međunarodni sud.¹⁰⁹ Dana 1. septembra 2009. optuženi je ponovo zatražio da se Zoran Krasić imenuje kao privilegovani suradnik,¹¹⁰ što je Sekretarijat 10. septembra 2009. odbio, s obrazloženjem da su i dalje aktualni razlozi

---

¹⁰⁴ Odluka U predmetu *Krajišnik* od 11. septembra 2007, fusnota 93. Pored toga, Žalbeno veće je ocenilo da mogućnošću neograničene komunikacije između optuženog koji se brani sâm i svojih imenovanih pravnih saradnika optuženi dobija "odgovarajuće vrijeme i uslove za pripremu odbrane", a to pravo zagarantovano mu je članom 21(4)(b) Statuta" (*ibid.*, par. 35). V. takođe Sistem naknada, par. 20(f).

¹⁰⁵ Profesionalni kodeks branilaca koji postupaju pred Međunarodnim sudom, 6. avgust 2009. (IT/125 REV.3) (dalje u tekstu: Profesionalni kodeks).

¹⁰⁶ V. takođe Sistem naknada, par. 20(f), 23 i 27.

¹⁰⁷ V. "Redigovana verzija "Odluke u vezi s nadzorom privilegovane komunikacije optuženog s priloženim protivnim mišljenjem sudije Harhoffa" donete 27. novembra 2008.", 1. decembar 2008. (javno), par. 26.

¹⁰⁸ V. "Odluka po usmenom zahtevu optuženog da se g. Zoranu Krasiću i g. Slavku Jerkoviću vrati status njegovih privilegovanih saradnika", 10. februar 2010. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 10. februara 2010. u vezi s privilegovanim saradnicima), fusnota 2, gde se upućuje na "Obaveza g. Z. Krasića", 21. decembar 2006.

¹⁰⁹ V. Odluka od 10. februara 2010. u vezi s privilegovanim saradnicima, fusnota 3, gde se upućuje na "Dopis sekretara upućen Vojislavu Šešelju", 28. novembar 2008. (dalje u tekstu: Odluka Sekretarijata od 28. novembra 2008).

¹¹⁰ V. Odluka od 10. februara 2010. u vezi s privilegovanim saradnicima, fusnota 4, gde se upućuje na "Podnesak br. 423", 1. septembar 2009.

ukidanja statusa privilegovanog saradnika izneti u Odluci Sekretarijata od 28. novembra 2008. godine.¹¹¹

49. Dana 15. septembra 2009. optuženi se predsedniku Suda žalio na Odluku Sekretarijata od 10. septembra 2009. godine.¹¹² Dana 21. oktobra 2009. predsednik Suda je odbacio žalbu optuženog s obrazloženjem da sekretar Suda u Odluci Sekretarijata od 28. novembra 2008, pa tako i u Odluci Sekretarijata od 10. septembra 2009, nije postupio nelogično u pogledu suspendovanja komunikacija između optuženog i Zorana Krasića.¹¹³ Zatim, 12. januara 2010, optuženi se obratio Veću i od Veća zatražio da se Zoranu Krasiću vrati status privilegovanog saradnika.¹¹⁴

50. Odlukom od 10. februara 2010. u vezi s privilegovanim saradnicima, Veće je izjavilo da nije nadležno za preispitivanje razloga na osnovu kojih je Sekretarijat doneo svoje odluke da Zoranu Krasiću oduzme status privilegovanog saradnika i napomenulo da ti razlozi, potvrđeni i Odlukom predsednika Suda od 21. oktobra 2009, još uvek postoje i na dan donošenja odluke Veća.¹¹⁵ Veće je pored toga rešilo da Zoranu Krasiću odobri da bude na raspolaganju za pomoć optuženom tokom javnog pretresa u fazi izvođenja dokaza odbrane – ako do njega dođe – i pozvao je Sekretarijat da preuzme brigu za naknadu njegovih putnih troškova kako bi tokom te faze postupka mogao da bude pri ruci optuženom.¹¹⁶

51. Na pretresu 5. maja 2011. optuženi se Veću obratio s više usmenih zahteva, među kojima je bio i zahtev za regulisanje statusa njegovog saradnika Zorana Krasića.¹¹⁷ U Odluci od 9. juna 2011. Veće je ocenilo da s tim zahtevom treba da se postupi kao sa zahtevom za ponovno razmatranje Odluke od 10. februara 2010. u vezi s privilegovanim suradnicima, ali

---

¹¹¹ "Dopis sekretara Suda upućen Vojislavu Šešelju", 10. septembar 2009. (javno) (dalje u tekstu: Odluka Sekretarijata od 10. septembra 2009), s Privedbama od 23. septembra 2009. priloženim u dodatku.

¹¹² "Podnesak br. 425", 15. septembar 2009. (javno).

¹¹³ "Odluka po zahtevu Vojislava Šešelja da se preispita sekretareva odluka od 10. septembra 2009. godine", 21. oktobar 2009. (javno) (dalje u tekstu: Odluka predsednika Suda od 21. oktobra 2009).

¹¹⁴ Procesna pitanja, transkript pretresa od 12. januara 2010, str. 14829 (zatvorena sednica).

¹¹⁵ Odluka od 10. februara 2010. u vezi s privilegovanim suradnicima, par. 14.

¹¹⁶ Odluka od 10. februara 2010. u vezi s privilegovanim suradnicima, str. 5.

¹¹⁷ Procesna pitanja, transkript pretresa od 5. maja 2011, str. 16991–17000.

da optuženi nije ni naveo ni dokazao da Odluka sadrži primetnu grešku, odnosno da posebne okolnosti opravdavaju prepispitivanje da bi se izbegla nepravda.¹¹⁸

52. Veće smatra da se u argumentaciji u vezi sa statusom Zorana Krasića u Zahtevu samo ponavljaju argumenti koje su, kako je već rečeno, Sekretarijat, predsednik Suda i Veće već razmotrili i odbacili. Iz tog razloga, ti argumenti ne mogu da se prihvate.

b. Boris Aleksić

53. Na zahtev optuženog, 24. septembra 2008. za privilegovanog saradnika u glavnom predmetu, umesto Aleksandra Vučića, imenovan je Boris Aleksić, koji je istog dana sa Sekretarijatom potpisao sporazum o poverljivosti.¹¹⁹ Na pretresu održanom 5. maja 2011. optuženi je obavestio Veće da je Sekretarijat protiv Borisa Aleksića pokrenuo disciplinski postupak.¹²⁰ U Odluci od 9. juna 2011. Veće je napomenulo da su, na osnovu Profesionalnog kodeksa, za rešavanje disciplinskog postupka izričito i isključivo nadležni Disciplinsko veće (kao prvostepeni organ) ili Disciplinska komisija (kao drugostepeni organ).¹²¹ Iako nije predviđena nadležnost Veća za razmatranje da li je iz disciplinskog postupka pokrenutog protiv Borisa Aleksića proizašlo kršenje prava optuženog na pravično suđenje, Veće ocenjuje da postojanje disciplinskog postupka protiv članova tima odbrane ne narušava pravo optuženog na pravično suđenje.¹²² Naprotiv, Veće ocenjuje da postupci takve vrste imaju za cilj da se obezbedi da ponašanje timova odbrane bude besprekorno, i to pre svega u interesu optuženih, kojima oni imaju dužnost da pomažu.¹²³

---

¹¹⁸ Odluka od 9. juna 2011, par. 14–165.

¹¹⁹ V. "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s odlukom Pretresnog veća o nadzoru komunikacija Vojislava Šešelja", 1. decembar 2008. (javno), par. 9.

¹²⁰ Procesna pitanja, transkript pretresa od 5. maja 2011, str. 16991. Veće napominje da je Disciplinsko veće odbacilo prijavu sekretara protiv Borisa Aleksića zbog kršenja stavova (iii) i (iv) člana 35 Profesionalnog kodeksa i/ili pravila 44(A)(vi) Pravidnika (*Predmet protiv g. Borisa Aleksića*, predmet br. DP-2-11, "Odluka Disciplinskog veća", 9. maj 2011. (poverljivo) (dalje u tekstu: Odluka Disciplinskog veća od 9. maja 2011)). Veće takođe napominje da je ta odluka potvrđena u žalbenom postupku (*Predmet protiv g. Borisa Aleksića*, predmet br. DP-2-11 i IT-03-67-T, "Odluka po žalbi sekretara Disciplinskog odboru, 19. decembar 2011. (poverljivo i *ex parte*); v. takođe "*Corrigendum* uz odluku Disciplinskog odbora od 16. decembra 2012.", 12. januar 2012. (poverljivo i *ex parte*) (dalje u tekstu: *Corrigendum*)). Odlukom od 17. februara 2012. Disciplinski odbor je nalogom ukinuo poverljivi i *ex parte* status Odluke Disciplinskog veća od 9. maja 2011. i *Corrigenduma* (*Predmet protiv g. Borisa Aleksića*, predmet br. DP-2-11 i IT-03-67-T, "Odluka o ukidanju poverljivosti", 17. februar 2012. (javno)).

¹²¹ Odluka od 9. juna 2011, par. 24.

¹²² Odluka od 9. juna 2011, par. 25.

¹²³ Odluka od 9. juna 2011, par. 25.

54. Veće ponavlja da optuženi nije u predmetnom Zahtevu dokazao da bi trebalo da se ponovno razmotri Odluka od 9. juna 2011. godine. Iz tog razloga, njegov argument da je disciplinskim postupkom protiv Borisa Aleksića prekršeno njegovo pravo na odbranu odbacuje se.

c. Dejan Mirović

55. Dopisom upućenim optuženom 23. februara 2011. Sekretarijat je, na zahtev optuženog, potvrdio Dejana Mirovića kao privilegovanog saradnika u glavnom predmetu (dalje u tekstu: Odluka od 23. februara 2011).¹²⁴ Na pretresu održanom 23. avgusta 2011. optuženi je obavestio Veće da je Sekretarijat protiv Dejana Mirovića pokrenuo disciplinski postupak.¹²⁵ Međutim, Veće ne poseduje nikakve informacije o tome da je protiv Dejana Mirovića pokrenut bilo kakav disciplinski postupak.

d. Nemanja Šarović

56. Odlukom od 23. februara 2011. Sekretarijat je odbacio zahtev optuženog da Nemanju Šarovića potvrdi kao koordinatora predmeta u glavnom predmetu.¹²⁶ Dopisom upućenim optuženom 17. marta 2011. Sekretarijat je upozorio da je Nemanja Šarović koordinator predmeta samo u postupku za nepoštovanje suda, a ne i u glavnom predmetu (dalje u tekstu: Odluka od 17. marta 2011).¹²⁷ Optuženi se žalio predsedniku Suda na odluke od 23. februara i 17. marta 2011. godine.¹²⁸

---

¹²⁴ V. "Odluka po zahtevu da se preispita odluka Sekretarijata o pravu članova tima odbrane na privilegovane posete optuženom", 10. avgust 2011. (javna redigovana verzija) (dalje u tekstu: Odluka predsednika Suda od 10. avgusta 2011), fusnota 23, gde se upućuje na Dodatak V u prilogu "Podneska Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s podneskom Vojislava Šešelja br. 469 od 23. marta 2011.", 26. april 2011. godine", 26. april 2011. (poverljivo s poverljivim i *ex parte* dodacima) (dalje u tekstu: Primedbe Sekretarijata od 26. aprila 2011). Veće napominje da je Dejan Mirović takođe pravni savetnik optuženog u tekućim postupcima za nepoštovanje suda.

¹²⁵ Pretres o administrativnim pitanjima, transkript pretresa od 23. avgusta 2011, str. 17031.

¹²⁶ V. Odluka predsednika Suda od 10. avgusta 2011, fusnota 24.

¹²⁷ V. Odluka predsednika Suda od 10. avgusta 2011, fusnota 30, gde se upućuje na Dodatak VI u prilogu Primedaba Sekretarijata od 26. aprila 2011. godine. Veće napominje da je Nemanja Šarović koordinator predmeta u postupku *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.3, u kom je Veće II optuženog proglasilo krivim za nepoštovanje Međunarodnog suda i osudilo ga na kaznu zatvora od 18 meseci (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.3, Presuda od 31. oktobra 2011), u kojem još traje žalbeni postupak, kao i u postupku *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.4, u kojem je još u toku pretresni postupak.

¹²⁸ V. Odluka predsednika Suda od 10. avgusta 2011, fusnota 1.

57. U Odluci od 10. avgusta 2011. predsednik Suda je ocenio da kratke primedbe koje je optuženi dostavio ne omogućavaju da se utvrdi da je sekretar Suda postupio nerazumno kada je Nemanji Šaroviću ograničio pristup privilegovanim komunikacijama u glavnom predmetu.¹²⁹ Predsednik Suda je takođe napomenuo da optuženi zadržava pravo na komunikaciju s Dejanom Mirovićem, svojim privilegovanim saradnikom u postupku za nepoštovanje Suda, u uslovima koji garantuju zaštitu profesionalne tajne.¹³⁰ Predsednik Suda je na kraju napomenuo da optuženi i dalje može da se sastaje s Nemanjom Šarovićem u nekom drugom kontekstu i da mu se ostavlja mogućnost da direktno izdaje uputstva Nemanji Šaroviću, ili da to čini posredstvom Dejana Mirovića.¹³¹

58. Veće napominje da je optuženi time iscrpeo sva pravna sredstva protiv odluka od 23. februara i 17. marta 2011. godine. Da bi mogao da se obrati Veću sa zahtevom za preispitivanje Odluke predsednika Suda od 10. avgusta 2011, optuženi pre svega mora da dokaže da ta odluka narušava njegovo pravo na pravično suđenje.¹³² Međutim, u predmetnom Zahtevu se, u delu u vezi s ovim pitanjem, samo ponavljaju nepotkrepljeni argumenti koje je predsednik Suda već razmotrio i odbacio. Iz tog razloga, Veće odbacuje argument optuženog da je uskraćivanjem primene režima privilegovanih komunikacija i na komunikacije s Nemanjom Šarovićem u glavnom predmetu prekršeno njegovo pravo na pravnu pomoć. Veće pored toga napominje da je predsednik Suda odbacio još jednu žalbu u vezi s istim pitanjem, na osnovu toga što ju je uložio Dejan Mirović koji nije kvalifikovan da podnosi argumente u ime optuženog koji se brani sam.¹³³

---

¹²⁹ Odluka predsednika Suda od 10. avgusta 2011, par. 23.

¹³⁰ Odluka predsednika Suda od 10. avgusta 2011, par. 24.

¹³¹ Odluka predsednika Suda od 10. avgusta 2011, par. 24.

¹³² V. na primer *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-T (odluka Žalbenog veća), "Odluka po podnesku Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) Pravilnika u skladu s odlukom predsednika od 17. decembra 2008. godine", 9. april 2009. (javno) (dalje u tekstu: Odluka 9. aprila 2009), par. 15, gde se upućuje na *Tužilac protiv Momčila Krajišnika*, predmet br. IT-00-39-A, "Odluka po Zahtjevu za preispitivanje odluka Sekretarijata u vezi s dodjelom branioca", 29. januar 2007. (javno), str. 3. V. takođe *Ferdinand Nahimana i drugi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-99-52-A, "Odluka po hitnom zahtevu Jean-Boscoa Barayagwize kojim se traži privilegovani pristup žaliocu bez prisustva glavnog branioca, 17. avgust 2006. (javno), str. 3; *Ferdinand Nahimana i drugi protiv tužioca*, predmet br. ICTR-99-52-A, "Odluka po Zahtevu Hassana Ngezera da se poništi odluka predsednika Mosea i Molba da konzumira svoj brak", 6. decembar 2005, str. 4 ("[...] Veće je po Statutu dužno da obezbedi pravičnost postupka [...] što mu daje nadležnost za preispitivanje odluka sekretara i predsednika Međunarodnog suda [...]. [M]eđutim, [...] vršenje te nadležnosti mora da bude u tesnoj vezi s pravičnošću postupka [...] i ne sme da se koristi kao zamena za opšte ovlašćenje za preispitivanje koje nije izričito predviđeno Pravilnikom o pritvoru").

¹³³ "Odluka po daljim obaveštenjima predsedniku koja je podneo pravni savetnik Vojislava Šešelja", 21. mart 2012. (javno).

e. Nedavni prekid privilegovanih komunikacija sa saradnicima optuženog

59. Dopisom od 29. septembra 2008. sekretar Suda je optuženog obavestio o svojoj odluci da privilegovane komunikacije stavi pod nadzor u trajanju od 30 dana, nakon kojih ta mera može da se obnovi, na osnovu pravila 65(B) Pravilnika o pritvoru¹³⁴ (dalje u tekstu: Odluka Sekretarijata od 29. septembra 2008).¹³⁵ Mera je obnovljena više puta, iz razloga što nije bilo suštinskih promena u okolnostima koje su bile opravdanje za Odluku Sekretarijata od 29. septembra 2008, "barem dok se ne reše pitanja pokrenuta u raznim podnescima koje rešava Pretresno veće".¹³⁶

60. Dana 27. novembra 2008. Veće se, većinom glasova, izjasnilo nadležnim da ispita da li je odluka o stavljanju privilegovanih komunikacija optuženog pod nadzor mogla da ima za posledicu kršenje prava optuženog na pravično suđenje, ocenivši da činjenica da ta nadležnost nije izričito predviđena pravilom 65(B) Pravilnika o pritvoru nema uticaja na inherentno ovlašćenje sudskih veća na osnovu Statuta.¹³⁷ Dana 9. aprila 2009. Žalbeno veće je poništilo Odluku od 27. novembra 2008. iz razloga što je (1) "pravilom 65(B) Pravilnika o pritvoru jasno rečeno da predsednik Suda ima ovlašćenje da poništi bilo koju odluku sekretara donesenu u skladu s ovim pravilom" i (2) "pretresno veće [se] može uključiti u preispitivanje neke administrativne odluke na osnovu svog inherentnog ovlašćenja da se stara o pravičnosti postupka tek pošto su iscrpna sva druga pravna sredstva".¹³⁸

---

¹³⁴ Pravilnik o pritvoru osoba koje čekaju na suđenje ili žalbeni postupak pred Međunarodnim sudom ili su iz nekog drugog razloga pritvorene po ovlašćenju ovog Suda, 7. oktobar 2005, IT/38REV.9 (dalje u tekstu: Pravilnik o pritvoru).

¹³⁵ V. "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa praćenjem komunikacija Vojislava Šešelja", 4. novembar 2008. (javno, s poverljivim i *ex parte* dodatkom) (dalje u tekstu: Primedbe Sekretarijata od 4. novembra 2008), Dodatak 1. Optuženi je Veću postavio usmeni zahtev od 9. oktobra 2008, u kojem je ustvrdio da je tom merom prekršeno njegovo pravo na odbranu (Procesna pitanja, transkript pretresa od 9. oktobra 2008, str. 10584).

¹³⁶ V. Primedbe Sekretarijata od 4. novembra 2008, par. 41. Optuženi je Veću postavio usmeni zahtev od 4. novembra 2008, pozvavši se na jednu od tih odluka o obnavljanju primene Odluke od 29. septembra 2008. (Procesna pitanja, transkript pretresa od 4. novembra 2008, str. 11307–11312). V. takođe "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s odlukom Pretresnog veća o nadzoru komunikacija Vojislava Šešelja", 1. decembar 2011. (poverljivo; javna redigovana verzija zavedena je istog datuma) (dalje u tekstu: Primedbe Sekretarijata od 1. decembra 2011), par. 4; "Dopunski podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa zahtevom optuženog za preispitivanje odluke o nadzoru nad privilegovanim komunikacijama", 5. decembar 2011. (javno, s poverljivim dodatkom).

¹³⁷ "Redigovana verzija 'Odluke u vezi s nadzorom privilegovane komunikacije optuženog, s priloženim protivnim mišljenjem sudije Harhoffa' donete 27. novembra 2008.", 1. decembar 2008. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 27. novembra 2008), par. 20 i 21.

¹³⁸ Odluka 9. aprila 2009. (javno), par. 19 i 20.

61. Dopisom od 12. oktobra 2011. Sekretarijat je optuženog informisao da postoje sumnje da se on sredstvima koja su mu stavljena na raspolaganje radi komunikacije sa svojim pravnim saradnicima služi u svrhu objavljivanja poverljivih informacija i pozvao optuženog da dostavi eventualne komentare u vezi s tim pitanjem (dalje u tekstu: Dopis od 12. oktobra 2011).¹³⁹

62. Dana 19. oktobra 2011. optuženi je dostavio zahtev, koji je zaveden 1. novembra 2011, u kojem osporava sadržaj Dopisa od 12. oktobra 2011. godine.¹⁴⁰ Dana 10. novembra 2011. Veće je rešilo da u ovom slučaju optuženi nije iskoristio sve pravne mogućnosti predviđene Pravilnikom o pritvoru, u smislu da Veće nije nadležno, u ovoj fazi, da preispita da li neka odluka Sekretarijata o stavljanju pod nadzor privilegovanih komunikacija optuženog može da naruši pravo optuženog na pravično suđenje.¹⁴¹

63. Dana 16. novembra 2011. optuženi je predsedniku Suda podneo zahtev za poništenje jedne od odluka o obnavljanju stavljanja pod nadzor privilegovanih komunikacija optuženog, izdate 28. oktobar 2011. godine.¹⁴² Dana 14. decembra 2011. predsednik Suda odbacio je taj zahtev, s obrazloženjem da je Sekretarijat postupio u okviru svojih diskrecionih ovlašćenja i da nijedan od argumenata koje je izneo optuženi ne dokazuje nelogičnost pobijane odluke.¹⁴³

64. Dana 27. januara 2012. Sekretarijat je optuženog obavestio da, s obzirom na poodmaklu fazu suđenja, ali i na odluku Veća od 25. januara 2012. godine, obustavlja restriktivne mere za privilegovane komunikacije između optuženog i njegovih saradnika.¹⁴⁴

---

¹³⁹ Primedbe Sekretarijata od 1. decembra 2011, par. 2. V. takođe Pretres o administrativnim pitanjima, transkript pretresa od 7. februara 2012, str. 17090.

¹⁴⁰ "Podnesak br. 479 – Obaveštenje / Upozorenje o ponovnom kršenju ljudskih i procesnih prava prof. dr Vojislava Šešelja od strane Sekretarijata MKSJ u predmetu br. IT-03-67", 1. novembar 2011. (javno), par. 2.

¹⁴¹ "Odluka po zahtevu optuženog br. 479 u vezi sa stavljanjem pod nadzor njegovih privilegovanih komunikacija", 10. novembar 2011. (javno), str. 2.

¹⁴² "Podnesak br. 481", 16. novembar 2011. (javno). V. takođe Pretres o administrativnim pitanjima. transkript pretresa od 7. februara 2012, str. 17087.

¹⁴³ "Odluka po zahtevu Vojislava Šešelja za preispitivanje odluke o nadzoru nad njegovim privilegovanim komunikacijama", 14. decembar 2011. (poverljivo), par. 12 i 13.

¹⁴⁴ "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s nadzorom privilegovanih komunikacija optuženog", 26. januar 2012, poverljivo i *ex parte* u odnosu na obe strane u postupku, gde se upućuje na "Odluku po zahtevu tužilaštva za odobrenje da uloži žalbu na Odluku od 22. decembra 2011. godine", 25. januar 2012. (javno, s javnim dodacima – Izdvojenim mišljenjem sudije Jean-Claudea Antonettija, predsedavajućeg Veća, i Izdvojenim mišljenjem sudije Flavije Lattanzi – i poverljivim i *ex parte* dodatkom optuženog (podnesak osetljivog sadržaja)). V. takođe Pretres o administrativnim pitanjima, transkript pretresa od 7. februara 2012, str. 17087.

65. Veće konstatuje da je sekretar Suda obnovio privilegovani status za komunikacije između optuženog i njegovih saradnika i da su iz tog razloga navodi o kontinuiranom kršenju bespredmetni. Što se tiče pritužbi u vezi s gorepomenutim prekidima, Veće napominje da je optuženi iskoristio i iscrpeo pravne lekove predviđene Pravilnikom o pritvoru.¹⁴⁵ Činjenica da optuženi tada u tome nije bio uspešan sama po sebi ne znači da su njegova prava prekršena nego, naprotiv, pokazuje da optuženi nije predočio ubedljive argumente kojima bi dokazao da su odluke Sekretarijata o suspendovanju privilegovane komunikacije sa saradnicima narušile njegovo pravo na pravično suđenje. S obzirom na sve navedeno,¹⁴⁶ argumente koje je optuženi izneo u svom Zahtevu Veće ne smatra ubedljivima i stoga ih odbacuje.

F. Navodi optuženog o ograničavanju kontakta sa spoljnim svetom

1. Argumenti optuženog

66. Optuženi tvrdi da mu je Međunarodni sud ograničio kontakt sa spoljnim svetom, posebno s porodicom i prijateljima, i po tom osnovu traži da mu se isplati odšteta u iznosu od 200.000 evra.¹⁴⁷ Optuženi obrazlaže da pritvorena lica imaju pravo na komunikaciju sa spoljnim svetom i kontakte s porodicom, advokatima, lekarima, pravosudnim organima, konzularnim predstavnikom ili međunarodnim organizacijama.¹⁴⁸ Kako tvrdi optuženi, uskraćivanje komunikacije sa spoljnim svetom tokom dužeg perioda boravka u pritvoru oblik je mučenja ili surovog, ponižavajućeg i nečovečnog postupanja.¹⁴⁹ Optuženi dodaje da, iako međunarodni standardi izričito ne zabranjuju lišavanje pritvorenog lica komunikacije sa spoljnim svetom, to ne znači da je ono dozvoljeno, osim u izuzetnim okolnostima i za vrlo

---

¹⁴⁵ Up. *Hassan Ngeze protiv tužioca*, predmet br. ICTR-99-52A-R, "Odluka po zahtevima Hassana Ngezea od 15. aprila 2008. i 2. maja 2008.", 15. maj 2008, str. od 3 do 4.

¹⁴⁶ V. takođe gore, par. 46.

¹⁴⁷ Zahtev, par. od 33 do 37.

¹⁴⁸ Zahtev, par. od 33 do 36, u kojima se posebno upućuje na Načelo br. 19 Skupa načela u vezi s pritvorom.

¹⁴⁹ Zahtev, par. 35–36, u kojima se posebno upućuje na sledeće: Rezolucija br. 38(1997) Komisije za ljudska prava Ujedinjenih nacija, Doc NU E/CN.4/1997/38, 11. april 1997; Inter-američki sud za ljudska prava, predmet *Suárez-Rosero v. Ecuador*, Judgement (Merits), 12. novembar 1997, serija C n° 35; Komitet za ljudska prava, *Mukong v. Cameroon*, Communication No. 458/1991, UN Doc. CCPR/C/51/D/458/1991, 21. jul 1994; Inter-američka komisija za ljudska prava, "Ten Years of Activities, 1971–1981", 1982, str. 318; Inter-američka komisija za ljudska prava, Report on the Situation of Human Rights in Bolivia, OEA/Scr.L/V/II.53, doc. 6 rev. 2, 1981, str. 41–42.

kratak vremenski period.¹⁵⁰ Najzad, prema tvrdnjama optuženog, lišavanje pritvorenog lica komunikacije sa spoljnim svetom takođe može da se smatra vidom kažnjavanja porodice pritvorenog lica.¹⁵¹

67. U prilog svom argumentu optuženi tvrdi da je tokom devet godina provedenih u pritvoru imao manje poseta od bilo kojeg drugog pritvorenika Međunarodnog suda;¹⁵² da tokom prvih sedam meseci pritvora nije imao nijednu posetu; da mu je Pretresno veće II odlukom od 30. septembra 2003. odbilo posetu mileševskog episkopa Filareta; da mu je Sekretarijat uskratio više poseta,¹⁵³ među kojima i posetu supruge u julu 2006. godine – jer je bila u obavezi da prethodno potpiše izjavu da nikome neće davati informacije o zdravstvenom stanju optuženog¹⁵⁴ – kao i posete Dragana Todorovića, Milorada Mirčića i Vjerice Radete najavljene u periodu od 3. do 6. januara 2012. godine.¹⁵⁵

2. Analiza i zaključci Veća

68. Pitanja komunikacije i poseta pritvorenika regulisana su pre svega pravilima 58 do 64*bis* Pravilnika o pritvoru. Konkretno, kako predviđa pravilo 61 Pravilnika o pritvoru:

(A) Pritvorenici imaju pravo da primaju posete članova porodice, prijatelja i drugih i to pravo podleže samo odredbama 64 i 64*bis* i onim ograničenjima i nadzoru koje može da uvede upravnik u konsultaciji sa sekretarom. Takva ograničenja i nadzor moraju biti nužni za interese provođenja pravde ili održavanja bezbednosti i reda u zatvoru domaćinu i Pritvorskoj jedinici.

(B) Sekretar može da ne dozvoli nekoj osobi da poseti pritvorenika ako ima razloga da smatra da je svrha posete pribavljanje informacije koja bi kasnije mogla biti objavljena u medijima.
[...]

¹⁵⁰ Zahtev, par. 35. Optuženi upućuje posebno na sledeće tekstove: Komisija za ljudska prava Ujedinjenih nacija, Izveštaj specijalnog izvestioca o mučenju i surovom, nehumanom ili ponižavajućem kažnjavanju odnosno postupanju, Doc. NU E/CN.4/1995/434; Komitet za ljudska prava, Preliminarne napomene (Peru), Doc. NU CCPR/C/79/Add. 67, 25. jul 1996, par. 18 i 24.

¹⁵¹ Zahtev, par. 36. Optuženi upućuje posebno na sledeće tekstove: Inter-američka komisija za ljudska prava, Godišnji izveštaj, 1982–1983. (OEA/Ser. L/V/II/61, doc. 22, rev. 1); Inter-američka komisija za ljudska prava, Godišnji izveštaj, 1983–1984. (OEA/Ser. L/V/II/63, doc. 22).

¹⁵² Zahtev, par. 36. Veće napominje da se u Zahtevu ne precizira da li je optuženi imao manje poseta od nekog drugog pritvorenika optuženog pred Međunarodnim sudom ili od bilo kojeg drugog pritvorenika uopšte.

¹⁵³ V. takođe Završna reč odbrane, 20. mart 2012, T. 17468–17476 (neslužbena verzija).

¹⁵⁴ V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17338 (neslužbena verzija): optuženi pominje "normalizovanje" poseta supruge od decembra 2006. godine.

¹⁵⁵ Zahtev, par. 36.

(C) Svi se posetioci moraju pridržavati posebnih uslova zatvora domaćina vezanih za režim poseta. [...]

(D) Ulaz se može zabraniti svakoj osobi, uključujući branioca pritvorenika ili diplomatskog ili konzularnog predstavnika akreditovanog kod zemlje domaćina, koja odbije da se pridržava bilo uslova koje uvede Pritvorska jedinica bilo onih koje postavi zatvor domaćin.

69. Veće napominje da optuženi u Zahtevu ne iznosi ništa čime bi potkrepio navode o ograničenjima koja su mu u ovom pogledu bila nametnuta. Uvidom u Zahtev i u njemu izložene elemente, Veće smatra da nije izvesno da je optuženi iscrpeo sve pravne lekove koji su mu na raspolaganju za ove svrhe.¹⁵⁶ Veće stoga može samo da konstatuje da ne postoji nikakvo kršenje po osnovima koje navodi optuženi.

G. Navodi o kršenju u vezi s pravom pristupa medicinskom osoblju

1. Argumenti optuženog

70. Optuženi naglašava da pritvorena lica imaju pravo na lekarske preglede i, po potrebi, u najkraćem mogućem roku i na efikasan način, na pristup zdravstvenoj zaštiti ekvivalentnoj onoj koju imaju lica koja nisu lišena slobode.¹⁵⁷ Prema Zahtevu, optuženi od decembra 2011. pati od srčanih problema i u petak 6. januara 2012. odvezen je u bolnicu, nakon što je prethodnog dana među svojim uobičajenim lekovima našao tabletu kakva mu nije prepisana od strane lekara, koji je izjavio da ne zna kako se taj lek tamo zatekao.¹⁵⁸ Prema navodima u Zahtevu, Međunarodni sud je u toj prilici ugrozio život optuženog.¹⁵⁹ Optuženi pored toga tvrdi da nije imao mogućnost da direktno kontaktira s porodicom u periodu od 6. do 9. januara 2012. godine.¹⁶⁰

¹⁵⁶ V. naročito članove od 80 do 84 Pravilnika o pritvoru. Pored toga, Veće podseća da, čak da je optuženi i iscrpeo sve pomenute mogućnosti pravnog leka, Veće bi imalo nadležnost da rešava po tim navodima samo kad bi optuženi dokazao da je navodnim kršenjima o kojima je reč ugroženo njegovo pravo na pravično suđenje (v. gore, par. 58 i fusnota 125).

¹⁵⁷ Zahtev, par. 42–43, 50, u kojima se upućuje naročito na sledeće tekstove: Načelo br. 24 Skupa načela u vezi s pritvorom; Pravilo br. 29 Evropskih zatvorskih pravila; Komitet za ljudska prava, Opšta napomena br. 20, Doc.NUHRI/GEN/I/Rev.I (1994), par. 11.

¹⁵⁸ Zahtev, par. 45.

¹⁵⁹ Zahtev, par. 45 i 52.

¹⁶⁰ Zahtev, par. 45. U Zahtevu se navodi da je Sekretarijat suprugu optuženog telefonom kratko informisao da je on prebačen u bolnicu, bez dodatnih detalja. U Zahtevu se pored toga navodi da, suprotno tome što tvrdi Međunarodni sud, optuženi ni u kom slučaju nije supruzi poručio da mu ne dođe u posetu zakazanu za 10. januara 2012. godine.

71. Istovremeno, optuženi osporava način lečenja koji mu je prepisan: kako navodi u Zahtevu, lekar izabran od strane Međunarodnog suda je još u oktobru 2009. godine¹⁶¹ ocenio da više prepisanih lekova mogu da izazovu srčane probleme, pa tako dovedu i do smrti optuženog.¹⁶² Optuženi pored toga ističe da mu je lekarska pomoć pružena kasno, sa sledećim obrazloženjem: i) nalog Veća od 30. jula 2010. godine¹⁶³ kojim je naložena lekarska ekspertiza optuženog, Sekretarijat i nadležne službe izvršili su tek u oktobru 2010. godine, a optuženi je u međuvremenu bio hospitaliziran¹⁶⁴ i ii) nalog Veća od 19. oktobra 2010. godine,¹⁶⁵ kojim je naložena nova lekarska ekspertiza optuženog, Sekretarijat i nadležne službe izvršili su tek u martu 2011. godine.¹⁶⁶ Pored toga, kako se navodi u Zahtevu, Sekretarijat je pogrešno saopštio da je optuženi odbio pregled jednog zapadnog lekara specijaliste i da je Sekretarijat odbio da optuženog pregleda konzilij ruskih lekara specijalista.¹⁶⁷

72. Najzad, optuženi tvrdi da adekvatnu medicinsku negu dobijaju samo oni koji sarađuju s tužilaštvom.¹⁶⁸

2. Analiza

73. Istorijat postupka u vezi s argumentima optuženog koji će biti iznet u nastavku dovoljan je, po mišljenju Veća, da se pokaže da su argumenti optuženog neutemeljeni.

a) Prva lekarska ekspertiza

74. Nalogom od 30. jula 2010. Veće je, nakon što je konstatovalo da optuženi poslednjih meseci izgleda veoma umorno i da oseća teškoće zbog svog zdravstvenog stanja koje se izgleda pogoršalo, ocenilo da je potrebno da se optuženi podvrgne lekarskoj ekspertizi i naložilo Sekretarijatu da u roku od dva meseca podnese ili jedinstveni izveštaj o

---

¹⁶¹ Zahtev, par. 46: u Zahtevu se pominje lekarski izveštaj dr Zdravka Mijailovića od 16. oktobra 2009.

¹⁶² Zahtev, par. 46.

¹⁶³ Veće na osnovu Zahteva zaključuje da optuženi upućuje na "Nalog da se obavi specijalistički pregled Vojislava Šešelja", 30. jul 2010. (poverljivo) (dalje u tekstu: Nalog od 30. jula 2010).

¹⁶⁴ Zahtev, par. 48.

¹⁶⁵ Veće na osnovu Zahteva zaključuje da optuženi upućuje na "Nalog za novi specijalistički pregled Vojislava Šešelja", 19. oktobar 2010. (javno) (dalje u tekstu: Nalog od 19. oktobra 2010).

¹⁶⁶ Zahtev, par. 48.

¹⁶⁷ Zahtev, par. 49.

¹⁶⁸ Zahtev, par. 51–52.

specijalističkim pregledima ili zasebne nalaze lekarskih pregleda koje su izvršili lekari specijaliste za razna obolenja optuženog.¹⁶⁹ Dana 3. septembra 2010, 10. septembra 2010. i 30. septembra 2010. godine zavedena su tri izveštaja o specijalističkim pregledima, na poverljivom i *ex parte* osnovu.¹⁷⁰

b) Druga lekarska ekspertiza

75. Nalogom od 19. oktobra 2010. godine, uz napomenu da iz predmetnih izveštaja proizlazi da je zdravstveno stanje optuženog, čiji život po svemu sudeći nije u opasnosti, prilično ohrabrujuće, Veće je ipak ocenilo potrebnim da pribavi dodatne informacije, posebno o izvoru srčanih tegoba od kojih pati optuženi, tako da je Sekretarijatu naložilo da pristupi imenovanju komisije od tri lekara specijaliste koji će pregledati optuženog i dostaviti svoje nalaze u roku od dva meseca, odnosno najkasnije 19. decembra 2010. godine.¹⁷¹

76. Dana 18. novembra 2010. Veće je naložilo da se rok za dostavljanje izveštaja specijalista određen Nalogom od 19. oktobra 2010. izmeni, tj. odgodi za 15. januar 2011. godine, iz razloga što je Sekretarijat informisao Veće da je način izbora lekara za međunarodnu komisiju specijalista doveo do dodatnog kašnjenja u odnosu na rokove prvobitno predviđene Nalogom od 19. oktobra 2010. godine.¹⁷² Dana 12. januara 2011. Veće je naložilo ponovnu izmenu roka za dostavljanje izveštaja komisije lekara specijalista određenog Nalogom od 18. novembra 2010, odnosno taj rok odgodilo do 15. februara 2011. godine.¹⁷³

77. Dana 10. februara 2011. internim memorandumom upućenim Veću na poverljivom osnovu Sekretarijat je obavestio Veće da je konačno imenovana komisija lekara specijalista, da je optuženi upoznat s njenim sastavom i da će predstojeći lekarski pregledi dovesti do

---

¹⁶⁹ Nalog od 30. jula 2010, str. 1.

¹⁷⁰ V. "Prvi podnesak sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s nalogom da se obavi specijalistički pregled", 3. septembar 2010. (poverljivo i *ex parte*); "Drugi podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s nalogom da se obavi specijalistički pregled", 10. septembar 2010. (poverljivo i *ex parte*); "Treći podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s nalogom da se obavi specijalistički pregled", 30. septembar 2010. (poverljivo i *ex parte*).

¹⁷¹ Nalog od 19. oktobra 2010, str. 2.

¹⁷² "Nalog o izmeni naloga za novi specijalistički pregled Vojislava Šeselj izdatog 19. oktobra 2010. godine", 18. novembar 2010. (javno) (dalje u tekstu: Nalog od 18. novembra 2010), str. 2.

¹⁷³ "Nalog o izmeni naloga od 18. novembra 2010. godine", 12. januar 2011. (javno) (dalje u tekstu: Nalog od 12. januara 2011), str. 1.

dodatnog kašnjenja u odnosu na rok predviđen Nalogom od 12. januara 2011. godine. Dana 17. februara 2011. Veće je, ocenivši da komisija lekara specijalista fizički nije u mogućnosti da svoj zadatak izvrši u roku određenom Nalogom od 12. januara 2011, naložilo da se izveštaj s nalazima komisije dostavi u roku od 30 dana od poslednjeg lekarskog pregleda optuženog.¹⁷⁴

78. Dana 16. marta 2011. Sekretarijat je informisao Veće da je 3. februara 2011. optuženom dat na uvid spisak lekara specijalista i da bi pregledi trebali da budu obavljani u februaru i martu 2011. godine.¹⁷⁵ Pored toga, Sekretarijat je Veću napomenuo da je optuženi odbio kardiološki pregled iz razloga nacionalnosti lekara.¹⁷⁶

79. Dana 5. jula 2011. Sekretarijat je, na delimično poverljivom osnovu, zaveo izveštaj komisije lekara specijalista datiran 15. juna 2011. godine.¹⁷⁷ Prema tom izveštaju, lekarska prognoza je prilično povoljna za optuženog, a njegovo zdravstveno stanje takvo da može da prisustvuje pretresu, pod uslovom da se pridržava uputstava lekara navedenih u izveštaju.¹⁷⁸

c) Treća ekspertiza

80. Nakon boravka optuženog u bolnici 6. januara 2012. i nakon što je optuženi odbio da se Veću daju informacije o njegovom zdravstvenom stanju, Veće je 12. januara 2012. *proprio motu* Sekretaru naložilo sledeće: i) da pribavi izveštaj upravnika Pritvorske jedinice o okolnostima u kojima je optuženi hospitalizovan i o proceduri koju je odgovorno osoblje preduzelo, ii) da pribavi detaljan izveštaj lekara Pritvorske jedinice o zdravstvenom stanju optuženog i iii) da kao medicinskog veštaka imenuje dr Sergeja Nikolajeviča Avdejeva, koji je već učestvovao u lekarskim pregledima optuženog obavljenim 2010–2011. godine, ili, ako

---

¹⁷⁴ "Nalog o izmeni naloga zavedenog 12. januara 2011.", 17. februar 2011. (javno).

¹⁷⁵ "Podnesak sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi s komisijom lekara specijalista", 16. mart 2011. (javno) (dalje u tekstu: Primedbe Sekretarijata od 16. marta 2011), par. 2, 3 i 5.

¹⁷⁶ Primedbe Sekretarijata od 16. marta 2011, par. 3.

¹⁷⁷ "Podnesak sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa nalazom lekara specijalista", 5. jul 2011. (javno s poverljivim i *ex parte* dodatkom) (dalje u tekstu: Primedbe Sekretarijata od 5. jula 2011).

¹⁷⁸ Prema tom lekarskom izveštaju, optuženi pati od noćne apneje za koju je potrebna dodatna terapija, astme, visokog arterijskog pritiska, aurikularnog flatera i pretilosti (v. Primedbe Sekretarijata od 5. jula 2011, poverljivi i *ex parte* dodatak, str. 5; v. takođe Pretres o administrativnim pitanjima, transkript pretresa od 23. avgusta 2011, str. 17013 i dalje).

on nije slobodan, nekog drugog ruskog lekara, i da dostavi detaljni izveštaj o zdravstvenom stanju optuženog u roku od 30 dana od datuma povratka optuženog u Pritvorsku jedinicu.¹⁷⁹

81. Dana 3. februara 2012. Sekretarijat je informisao Veće o tome da je optuženi odbio da ga pregleda ruski kardiolog kojeg je Sekretarijat imenovao kao medicinskog veštaka na osnovu Naloga od 12. januara 2012, kao i da je odbio da ga pregleda bilo koji lekar imenovan na osnovu naloga Veća.¹⁸⁰ Na pretresu o administrativnim pitanjima održanom 7. februara 2012, optuženi je lično potvrdio da ubuduće odbija da ga pregledaju bilo kakvi medicinski veštaci imenovani od strane Međunarodnog suda, kao i da saopštava bilo kakve informacije o svom zdravstvenom stanju.¹⁸¹ Veće je primilo na znanje to odbijanje, zbog kojeg je postalo nemoguće da se Nalog od 12. januara 2012. godine izvrši u celosti.¹⁸²

d) Četvrto veštačenje

82. Nakon nove hospitalizacije optuženog 9. marta 2012,¹⁸³ Veće je 12. marta 2012. *proprio motu* naložilo sekretaru Suda da imenuje komisiju od tri medicinska veštaka, sa zadatkom da u što kraćem roku, a najkasnije 30 dana od datuma izdavanja tog naloga, dostavi izveštaj o tome u kojoj meri je pritvorski režim koji važi za optuženog u Pritvorskoj jedinici primeren njegovom zdravstvenom stanju.¹⁸⁴

e) Pregled od strane srpskih lekara

83. U međuvremenu, 27. januara 2012, Sekretarijat je informisao Veće da su navodi optuženog o kršenju njegovog prava na to da ga pregleda lekar po njegovom izboru neosnovani jer: i) to pravo optuženom garantuje pravilo 31 Pravilnika o pritvoru, ali optuženi nije podneo nikakav zahtev na osnovu tog pravila sve do 23. januara 2012. godine i ii) zahtev

---

¹⁷⁹ "Nalog da se pribave izveštaji pritvorske jedinice Ujedinjenih Nacija i da se obavi novo medicinsko veštačenje", 12. januar 2012. (javno) (dalje u tekstu: Nalog od 12. januara 2012).

¹⁸⁰ "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) kao odgovor na 'Nalog da se pribave izveštaji pritvorske jedinice Ujedinjenih Nacija i da se obavi novo medicinsko veštačenje'", 3. februar 2012. (javno), par. 3.

¹⁸¹ Pretres o administrativnim pitanjima, transkript pretresa od 7. februara 2012, str. 17073–17075.

¹⁸² Pretres o administrativnim pitanjima, transkript pretresa od 7. februara 2012, str. 17076–17077.

¹⁸³ Optuženi je ponovo hospitaliziran na 24 sata i vratio se u Pritvorsku jedinicu već 10. marta 2012. godine. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17343–17345 (neslužbena verzija).

¹⁸⁴ "Nalog da se obavi novo medicinsko veštačenje", 12. mart 2012. (javno), str. 2. Veće je istom prilikom apelovalo na optuženog da saraduje i pokaže dobru volju i da dozvoli da ga pregledaju tri lekara specijaliste koji će na osnovu tog Naloga biti imenovani i/ili da im dā uvid u svoj zdravstveni karton (*ibid.*).

optuženog da ga pregledaju srpski lekari podnet 23. januara 2012. Sekretarijat je odobrio, preduzete su sve mere potrebne da bi se to omogućilo, a pregled je obavljen 26. i 27. januara 2012. godine.¹⁸⁵

f) Navodi u vezi s tabletom koja nije bila prepisana

84. Kada je reč o navodima u vezi s tabletom koja nije bila prepisana, a koju je optuženi 5. januara 2012, dan pre nego što je odvezen u bolnicu, našao među lekovima koji mu se daju, Sekretarijat je 27. januara 2012. informisao Veće da je po pritužbi optuženog odmah pokrenuta istraga.¹⁸⁶ Istragom je utvrđeno: i) da se radi o tableti koja je optuženom već bila prepisana, ali u jačoj dozi; ii) da ta tableta, čak i da ju je optuženi uzeo, a što on nije učinio, ne bi imala nikakav uticaj na njegovo zdravstveno stanje, i iii) da postoje dva moguća načina da se objasni pojavljivanje te tablete: ili se radilo o ljudskoj grešci prilikom podele lekova, ili ju je optuženi nabavio iz nekog drugog izvora i namerno je stavio među lekove koje dobija.¹⁸⁷ Bez obzira na činjenicu da optuženi nije uzeo taj lek koji bi, kako tvrdi Sekretarijat, za njega ionako bio neškodljiv, iz objašnjenja Sekretarijata proizlazi da tim incidentom nije naneta nikakva šteta zdravlju optuženog i da to nije ni u kakvoj vezi s razlozima njegove hospitalizacije narednog dana.

g) Privatne posete za vreme boravka u bolnici

85. Dana 27. januara 2012. Sekretarijat je takođe informisao Veće da je, prvo, za razliku od toga što tvrdi optuženi, njegova supruga bila adekvatno i kontinuirano informisana o zdravstvenom stanju optuženog, o tome u kojoj bolnici boravi i, drugo, njegovoj supruzi i sinu je odmah po njihovom dolasku u Hag 10. januara 2012, kao i narednih dana, dozvoljeno da obidu optuženog u bolnici.¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ "Podnesak Sekretarijata na osnovu pravila 33(B) u vezi sa pismom pravnog saradnika", 27. januar 2012. (poverljivo s poverljivim i *ex parte* dodatkom) (dalje u tekstu: Primedbe Sekretarijata od 27. januara 2012), par. 6.

¹⁸⁶ Primedbe Sekretarijata od 27. januara 2012, par. 7.

¹⁸⁷ Primedbe Sekretarijata od 27. januara 2012, par. 7 i Dodatak, par. od 1 do 11.

¹⁸⁸ Primedbe Sekretarijata od 27. januara 2012, par. 8.

3. Zaključci Veća

86. S obzirom na sve što je izneto, Veće smatra da optuženi, kao pritvoreno lice, ima adekvatan pristup medicinskoj nezi, bez ikakve diskriminacije. U svakom slučaju, Veće podseća na to da optuženi, u slučaju pritužbe ili neslaganja u vezi s uslovima svog pritvora, ima pravo da iskoristi pravne lekove predviđena u pravilima 30–39 i 80–84 Pravilnika o pritvoru.

H. Navodi o kršenju prava optuženog da mu se sudi u razumnom roku

1. Argumenti optuženog

87. Optuženi tvrdi da je Međunarodni sud prekršio njegovo pravo da mu se sudi u razumnom roku, u tom pogledu se poziva na stalna odlaganja postupka i po tom osnovu traži naknadu štete u iznosu od 500.000 evra.¹⁸⁹ Kako tvrdi optuženi, pritvoreno lice ima pravo na suđenje u razumnom roku, a u protivnom, na privremeno puštanje iz pritvora za vreme trajanja suđenja.¹⁹⁰ Optuženi prigovara da je njegov boravak u pritvoru predug i da Veće nikad nije obrazložilo opravdanost tog pritvora.¹⁹¹ Optuženi se pored toga poziva na previše dug period koji je protekao između njegovog stavljanja u pritvor u februaru 2003. i početka suđenja u novembru 2007. godine.¹⁹²

2. Analiza i zaključci Veća

88. Veće smatra potrebnim da podseti da se pitanje trajanja pritvora razmatralo u više odluka. Naime, Odlukom od 23. jula 2004. godine Veće II je odbacilo zahtev kojim je optuženi tražio puštanje na slobodu do početka suđenja, ocenivši u prvom redu da nisu ispunjeni uslovi za privremeno puštanje na slobodu iz pravila 65(B) Pravilnika.¹⁹³ Odlukom od 13. decembra 2005. godine Veće II je odbacilo zahtev optuženog da Veće II izda nalog da

---

¹⁸⁹ Zahtev, par. 13–14, 54–58. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17338–17339 (neslužbena verzija).

¹⁹⁰ Zahtev, par. 55 i 57, gde se upućuje posebno na sledeće tekstove: član 5(3) EKLJP; član 9(3) MPGLJP; član 7(5) AKLJP; član 60(4) Statuta MKS. Optuženi se poziva i na sudsku praksu Evropskog suda za ljudska prava u vezi s pravom optuženih da im se sudi bez prekomernog odgađanja i na razumno trajanje boravka u pritvoru.

¹⁹¹ Zahtev, par. 56–57.

¹⁹² Zahtev, par. 56.

¹⁹³ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu optuženog za privremeno puštanje na slobodu" 23. jul 2004. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 23. jula 2004).

se kao datum početka suđenja odredi 24. februar 2006, da se on pusti iz pritvora, da se Optužnica odbaci i da se pokrene postupak za njegovo puštanje na slobodu.¹⁹⁴

89. Odlukom od 10. februara 2010. po jednom usmenom zahtevu optuženog u vezi sa zloupotrebom postupka,¹⁹⁵ ovo Veće je odbacilo i zahtev u kojem je optuženi izneo navode, između ostalog, da njegov pritvor traje predugo i da je pet godina čekao na početak suđenja.¹⁹⁶ Naime, Veće je ocenilo da pravo optuženog na suđenje bez odlaganja nije prekršeno, i to s obzirom na složenost predmeta, na broj saslušanih svedoka, na dokaze izvedene pred Većem, na ponašanje strana u postupku, kao i na težinu optužbi protiv optuženog.¹⁹⁷

90. Odlukom od 29. septembra 2011. godine¹⁹⁸ Veće je odbacilo još jedan zahtev optuženog u vezi s istim pitanjem,¹⁹⁹ napominjući da je u Odluci od 10. februara 2010. u vezi sa zloupotrebom postupka naglasilo da međunarodna i evropska sudska praksa jasno pokazuje da ne postoji neki unapred određeni rok van kojeg bi se suđenje moglo proglasiti nepravičnim zbog prekomernog odlaganja.²⁰⁰ Veće je takođe istaklo da je u brojnim prilikama pokazalo svoju stalnu brigu za poštovanje prava odbrane, pa tako i za pravo priznato članom 21(4)(c) Statuta.²⁰¹ Veće je pored toga napomenulo da optuženi nije zatražio ni dozvolu za ulaganje žalbe na Odluku od 10. februara 2010. u vezi sa zloupotrebom postupka, ni ponovno razmatranje te odluke od strane Veća. Iz tog razloga, nakon što je

¹⁹⁴ S tim u vezi, Veće II je posebno napomenulo da, prvo, tada nije bila okončana pretpretresna faza postupka i da Veće iz tog razloga nije moglo da odredi datum početka suđenja i, drugo, da optuženi nije dokazao da su se izmenile okolnosti zbog kojih Veće u svojoj prethodnoj Odluci od 23. jula 2004. nije moglo da konstatuje da su ispunjeni uslovi iz pravila 65(B) Pravilnika (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu optuženog da Pretresno veće II izda nalog da suđenje počne do 24. februara 2006. godine ili nalog da se ukida pritvor, odbacuje optužnica i oslobađa prof. dr. Vojislav Šešelj (Podnesak broj 116)", 13. decembar 2005. (javno), str. 2 i 3).

¹⁹⁵ "Odluka po usmenom zahtevu optuženog u vezi sa zloupotrebom postupka", 10. februar 2010. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 10. februara 2010. u vezi sa zloupotrebom postupka), par. 32.

¹⁹⁶ Statusna konferencija, transkript pretresa od 20. oktobra 2009, str. 14756–14762.

¹⁹⁷ Odluka od 10. februara 2010. u vezi sa zloupotrebom postupka, par. 28–32.

¹⁹⁸ "Odluka po zahtevu optuženog za obustavu postupka", 29. septembar 2011. (javno) (dalje u tekstu: Odluka od 29. septembra 2011), par. 32–33.

¹⁹⁹ "Zahtev za obustavu postupka zbog flagrantnog kršenja prava na suđenje u razumnom roku u kontekstu doktrine zloupotrebe postupka", 8. jul 2011. (poverljivo; javna verzija zavedena je 13. jula 2011). U tom zahtevu, optuženi je zatražio da Veće obustavi suđenje na temelju doktrine zloupotrebe postupka, pozivajući se na teška kršenja svojih prava. Konkretno, izneo je navod da prekomerno dug boravak u pritvoru, a da se Veće pritom nije primaklo fazi presude niti donelo bilo kakvu odluku o pitanju tog trajanja pritvora, predstavlja kršenje njegovog prava da mu se sudi u razumnom roku (*ibid.*, par. 15, 16, 19, 20 i 73).

²⁰⁰ Odluka od 29. septembra 2011, par. 27.

²⁰¹ Odluka od 29. septembra 2011, par. 27.

konstatovalo da optuženi nije iskoristio svoje pravo na pobijanje Odluke od 10. februara 2010. u vezi sa zloupotrebom postupka, Veće je u pogledu tog pitanja rešilo da razmotri argumentaciju samo za period posle 10. februara 2010. godine.²⁰² Veće je napomenulo da u periodu od 10. februara 2010. nije bilo ni posebnih odgađanja ni prekida u suđenju i upozorilo na to da optuženi Veću nije podneo nikakav zahtev za privremeno puštanje na slobodu na osnovu pravila 65(B) Pravidnika.²⁰³ Shodno tome, Veće je ocenilo da optuženi nije izneo nijedan element na osnovu kojeg bi ono moglo da zaključi da je došlo do zloupotrebe postupka, a s obzirom na sve što se u procesnom smislu u postupku dogodilo u periodu nakon 10. februara 2010, posebno ne da njegov pritvor traje predugo.

91. Veće konstatuje da optuženi u predmetnom Zahtevu u suštini ponavlja iste argumente koji su već razmotreni u Odluci od 10. februara 2010. u vezi sa zloupotrebom postupka i Odluci od 29. septembra 2011. i, shodno tome, ne smatra primerenim da ponovo razmatra njihov meritum. Pored toga, Veće smatra da argumenti optuženog da su se, s jedne strane, sudije Međunarodnog suda pokazale pristrasne prema njemu²⁰⁴ i, s druge strane, da uzastopne izmene Optužnice pokazuju da tužilaštvo neprestano radi na način da krši svoje obaveze,²⁰⁵ nisu apsolutno ničim potkrepljeni i stoga ne mogu da se usvoje.

²⁰² Odluka od 29. septembra 2011, par. 28.

²⁰³ Odluka od 29. septembra 2011, par. 13. Veće je pored toga napomenulo da se optuženi u Zahtevu ograničio na to da kritikuje trajanje svog pritvora upoređujući ga s trajanjem pritvora optuženih kojima se sudi u raznim međunarodnim i državnim jurisdikcijama, u predmetima čija složenost nije uporediva s ovim slučajem i oslanjajući se na ekspeditivnost međunarodnih postupaka koji nisu krivičnog karaktera i koji se uglavnom odvijaju bez saslušavanja svedoka. Veće je osim toga napomenulo da ima postupaka, konkretno na MKSR, koji su trajali daleko duže od ovog predmeta, a koje optuženi izbegava da pomene (Odluka od 29. septembra 2011, par. 30).

²⁰⁴ Zahtev par. 56–57. Kada je reč o navodima o odlaganju postupka, optuženi tvrdi da su mnogi sudije koji su ga saslušavali od početka njegovog boravka u pritvoru pokazali pristrasnost usmerenu protiv njega i time doprineli odugovlačenju postupka. V. takođe Završna reč odbrane, transkript pretresa od 14. marta 2012, str. 17336–17339 (neslužbena verzija).

²⁰⁵ Zahtev par. 57. V. takođe Završna reč odbrane, 20. mart 2012, T. 17467–17468 (neslužbena verzija). Pored toga, optuženi ponavlja da je sastavljanje Prve optužnice bilo nezakonito i zločin – sa ciljem da se optuženi eliminiše s političke scene u Srbiji, da je njeno potvrđivanje od strane Međunarodnog suda još jedan zločin (*ibid.*). Veće podseća na to da su sve izmene Prve optužnice bile potvrđene odgovarajućim odlukama veća koja su bila nadležna za predmet, koja su vodila računa o tome da optuženi bude na dužan način obavešten o optužbama protiv njega. Optuženi je tada imao mogućnost da pobija te odluke, što je u više prilika i činio (v. npr. *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-AR72.1, "Odluka po zahtevu za preispitivanje 'Odluke po interlokutornoj žalbi po pitanju nadležnosti' od 31. avgusta 2004. godine", 15. jun 2006. (javno) (v. takođe *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-AR72.1, "Odluka po interlokutornoj žalbi po pitanju nadležnosti", 31. avgust 2004." (javno), kojom je poništena: *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po podnesku Vojislava Šešelja kojim se osporavaju nadležnost i forma optužnice", 3. jun 2004. (javno)); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu tužilaštva za dopuštenje da izmeni optužnicu", 27. maj 2005. (javno); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po *corrigendumu* izmenjene optužnice priložene

92. Imajući u vidu gorenavedeno, Veće je i dalje uvereno da optuženi nije dokazao da je prekršeno njegovo pravo na suđenje u razumnom roku, kao ni da je trajanje njegovog pritvora predugo. Kada je reč o potonjem, Veće podseća da optuženi, ako to želi, ima mogućnost da podnese obrazloženi zahtev za privremeno puštanje na slobodu u skladu s pravilom 65(B) Pravilnika.²⁰⁶

I. Navodi u vezi s postupcima za nepoštovanje suda protiv optuženog

1. Argumenti optuženog

93. Optuženi pominje tri postupka za nepoštovanje suda koji su protiv njega pokrenuti na Međunarodnom sudu iako, kako tvrdi, to delo nije predviđeno ni Statutom ni međunarodnim običajnim pravom, i po tom osnovu traži da mu se isplati odšteta u iznosu od 100.000 evra.²⁰⁷ Optuženi istovremeno tvrdi da su kazne zatvora na koje ga je Međunarodni sud osudio u prva dva postupka za nepoštovanje suda, jedna na 15, a druga od 18 meseci, mnogo veće od onih koje su izrečene drugim optuženim na Međunarodnom sudu.²⁰⁸

2. Analiza i zaključci Veća

94. Kada je reč o prvom postupku za nepoštovanje suda koji optuženi pominje, Veće podseća na to da je Prvostepenom presudom od 24. jula 2009. Veće II optuženog proglasilo krivim za nepoštovanje Međunarodnog suda i osudilo ga na kaznu zatvora od 15 meseci, a na osnovu toga što je namerno i svesno ometao pravdu tako što je, ne poštujući zaštitne mere

---

zahtevu tužilaštva za dopuštenje da izmeni optužnicu", 8. jul 2005 . (javno); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Zahtev tužiocu da dostavi predloge za smanjenje obima optužnice", 31. avgust 2006. (javno); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka u vezi s primenom pravila 73bis", 8. novembar 2006. (javno); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po zahtevu tužilaštva za odobrenje da podnese izmenjenu optužnicu", 14. septembar 2007. (javno); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po preliminarnom podnesku optuženog", 27. novembar 2007. (javno); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka u vezi s Trećom izmenjenom optužnicom", 9. januar 2008. (javno); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-PT, "Odluka po Zahtevu broj 311 da Pretresno veće III razjasni pretpretresni podnesak tužilaštva", 20. septembar 2007. (javno); "Usmena odluka po zahtevu optuženog od 8. januara 2008. da se zabrani dolazak svedoka pozvanih radi svedočenja o lokacijama koje su Odlukom u vezi s primenom pravila 73bis izbrisane iz Optužnice", transkript pretresa 9. januara 2008, str. 2251 – 2255 (javna sednica); *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-AR73.7, "Odluka po žalbi na usmenu odluku Pretresnog veća od 9. januara 2008.", 11. mart 2008. (javno)).

²⁰⁶ Veće napominje da je optuženi 20. marta 2012, prilikom izlaganja svoje završne reči, postavio zahtev za privremeno puštanje na slobodu (Završna reč odbrane, 20. mart 2012, T. 17537 (neslužbena verzija). Veće će pravodobno rešiti taj zahtev.

²⁰⁷ Zahtev par. 59–63.

²⁰⁸ Zahtev, par. 59–60.

koje je odredilo Veće, u knjizi koju je napisao objavio poverljive informacije u vezi sa tri svedoka i izvode iz poverljive pismene izjave jednog od njih.²⁰⁹ Drugostepenom presudom od 19. maja 2010. Žalbeno veće je odbacilo svih osam žalbenih osnova optuženog i potvrdilo kaznu koja mu je izrečena.²¹⁰ Ovo Veće nema nadležnost za preispitivanje odluka i presuda drugih prvostepenih veća. Pored toga, budući da je Žalbeno veće donelo konačnu odluku po argumentima identičnim onima koji se iznose u predmetnom Zahtevu, jedini pravni lek koji optuženi ima na raspolaganju u pogledu Prvostepene presude od 24. jula 2009. i Drugostepene presude od 19. maja 2010. jeste postupak revizije, pod uslovom da su ispunjeni kriterijumi iz pravila 119 Pravilnika.

95. Kada je reč o drugom postupku za nepoštovanje suda koji navodi optuženi, Veće napominje da je Prvostepenom presudom od 31. oktobra 2011. Pretresno veće II optuženog proglasilo krivim za nepoštovanje Međunarodnog suda i osudilo ga na kaznu zatvora od 18 meseci, na osnovu toga što je namerno i svesno ometao pravdu tako što je u knjizi koju je napisao, ne poštujući zaštitne mere koje je odredilo Veće, objavio poverljive informacije u vezi sa deset zaštićenih svedoka.²¹¹ *Amicus curiae* zadužen za postupke uložio je žalbu na tu presudu koja je još u postupku pred Žalbenim većem.²¹² S obzirom na to, Veće nema nadležnost da razmotri argumente optuženog kojima on pobija Prvostepenu presudu od 31. oktobra 2011. godine.

96. Najzad, kada je reč o trećem postupku za nepoštovanje suda koji navodi optuženi, Veće napominje da je Veće II, optužnim nalogom od 9. maja 2011. godine, pokrenulo postupak za

²⁰⁹ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.2-A, "Presuda po navodima o nepoštovanju Suda", 24. jul 2009. (poverljivo, javna redigovana verzija zavedena je istog datuma) (dalje u tekstu: Presuda od 24. jula 2009).

²¹⁰ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.2-A, "Presuda", 19. maj 2010. (javna redigovana verzija) (dalje u tekstu: Drugostepena presuda od 19. maja 2010.).

²¹¹ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.3, "Javna redigovana verzija Presude od 31. oktobra 2011. godine", 31. oktobar 2011. (javna redigovana verzija) (dalje u tekstu: Presuda od 31. oktobra 2011). Veće II je pored toga naložilo da optuženi ovu kaznu od 18 meseci zatvora izdržava uporedo s kaznom izrečenom Presudom od 24. jula 2009.

²¹² *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.3, "Najava žalbe *amicus curiae* tužilaštva na kaznu", 14. novembar 2011. (javno). Veće napominje da se optuženi 17. novembra 2011. Žalbenom veću obratio dopisom u kojem je izrazio nameru da uloži žalbu na Presudu od 31. oktobra 2011. (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.3-A, "Podnesak br. 482 [Preliminarna replika na žalbu tužilaštva], 21. novembar 2011. (javno): "[...] I sam imam nameru da podnesem žalbu na Drugu presudu za nepoštovanje suda, koja je doneta 31. oktobra 2011. godine. [...]"). Međutim, Veće napominje da se u Nalogu o rasporedu koji je Žalbeno veće izdalo 7. februara 2012. pominje samo žalba koju je uložio *amicus curiae* (*Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.3-A, "Nalog o rasporedu", 7. februar 2012. (javno)).

nepoštovanje Međunarodnog suda protiv optuženog, na osnovu toga što, ne poštujući naloge jednog od pretresnih veća, nije povukao poverljive informacije sa svog privatnog sajta na internetu.²¹³ Taj postupak je još u toku. Osim činjenice da još nije doneta prvostepena presuda i da optuženi tu nije iscrpeo raspoložive pravne lekove, Veće podseća da ono nema nadležnost da se izjašnjava o tačkama optužnice po kojoj rešava neko drugo pretresno veće Međunarodnog suda.

97. Imajući u vidu sve što je rečeno, Veće može samo da konstatuje da ne postoji nikakvo kršenje prava optuženog u vezi s pomenutim postupcima za nepoštovanje suda.

J. Naknada štete

98. Zaključivši da nijedan od navoda o kršenju prava optuženog nije osnovan, Veće smatra da su zahtevi za naknadu štete koje je optuženi podneo na osnovu navoda o kršenju neosnovani. Shodno tome, ne postoji potreba da se Veće izjasni pre svega o tome da li ima nadležnost za rešavanje zahteva za naknadu štete, kao niti da razmatra argumente optuženog u vezi s Odlukom u predmetu *Rwamakuba* od 31. januara 2007. godine.²¹⁴

III. DISPOZITIV

99. **IZ NAVEDENIH RAZLOGA**, Veće **ODBACUJE** Zahtev u celosti.

100. Sudija Antonetti, predsedavajući Veća, prilaže saglasno izdvojeno mišljenje.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu je merodavan francuski tekst.

---

²¹³ *Tužilac protiv Vojislava Šešelja*, predmet br. IT-03-67-R77.4, "Javna redigovana verzija 'Odluka u vezi s tim što poverljive informacije nisu uklonjene s veb-sajta dostupnog javnosti i nalog umesto optužnice' od 9. maja 2011.", 24. maj 2011. (javna redigovana verzija), izmenjena "Javnom redigovanim verzijom 'Druge odluke u vezi s tom što poverljive informacije nisu uklonjene s veb-sajta dostupnog javnosti i izmenjeni nalog umesto optužnice' objavljene 21. oktobra 2011.", 28. oktobar 2011. (javna redigovana verzija).

²¹⁴ V. takođe *André Rwamakuba protiv tužioca*, predmet br. ICTR-98-44C-A, "Odluka po žalbi na odluku u vezi s primerenim pravnim lekom", 13. septembar 2007, par. od 25 do 30.

/potpis na originalu/
Jean-Claude Antonetti,
predsedavajući sudija

Dana 21. marta 2012.
Hag (Holandija)

[pečat Međunarodnog suda]

DODATAK:**SAGLASNO IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE JEAN-CLAUDEA ANTONETTIJA
U VEZI SA ZAHTEVOM ZA NAKNADU ŠTETE OPTUŽENOG VOJISLAVA
ŠEŠELJA**

Izražavanje stava jednog sudije putem izdvojenog mišljenja koje se prilaže sudskoj odluci omogućava čitaocu da bolje razume lični stav sudije o zahtevu strane u postupku.

To mišljenje ima samo jedno pozvanje: **doprineti izgradnji međunarodne pravde rešenjem postavljenog pitanja.**

Pitanje postavljeno ovim zahtevom *a priori* je zanimljivo ako ga posmatramo unutar konkretnog pravnog konteksta prava na reparaciju u slučaju lošeg rada pravosudne ustanove, koja optuženo lice pretvara u žrtvu rada pravosudne ustanove.

Pravno utemeljenje prava na reparaciju su međunarodni instrumenti u vezi s ljudskim pravima. Jedan od tih međunarodnih instrumenata je pre svega Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (čl. 8) i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (čl. 8).

Reparacija za pretrpljenu štetu može da ima **više oblika**:

- **Restitucija**: Radi se o tome da se žrtva vrati u prvobitnu situaciju;
- **Naknada štete**: Odnosi se na svaku ekonomski procenjivu štetu proisteklu iz teških povreda međunarodnog prava ljudskih prava, srazmerno težini i okolnostima;
- **Rehabilitacija**: Radi se o preuzimanju medicinske i psihološke pomoći žrtvi;
- **Zadovoljenje**: Ova kategorija podrazumeva mere u cilju prestanka povreda;
- **Garancije da se povrede neće ponoviti**: Radi se o institucionalnim reformama koje će omogućiti da se izbegne ugrožavanje ljudskih prava.

Na nivou međunarodnih krivičnih sudova, samo Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda afirmiše pravo na reparaciju za žrtve iz predmeta koje rešava taj Sud (čl. 75) i daje pravni temelj u korist žrtava (art. 79).

Treba da se napomene da se ti članovi tiču **isključivo** žrtava krivičnih dela predviđenih i sankcionisanih Rimskim statutom, a **ne** žrtava lošeg rada pravosudne ustanove.

Shodno tome, u potpunosti se slažem s argumentacijom Veća u pogledu odbacivanja zahteva za naknadu štete u iznosu od 2 miliona evra koju traži optuženi.

Da bismo stekli precizniji uvid u zahtev, u tabeli koja sledi dao sam sintezu podneska optuženog.

	Pritužbe	Obrazloženje	Iznos (€)
1	Pokušaj nametanja advokata	Optuženi tvrdi da član 21 Statuta predviđa mogućnost da se optuženi brani sam.	300.000
2	Onemogućenost uvida u pravne izvore na koje se Pretresno veće pozvalo u svojim odlukama, odnosno tužilaštvo u svojim zaključcima	Optuženi se poziva na pravo na pravodobno i potpuno informisanje iz člana 9(2) UN-ovog Pakta II i člana 5(2) EKLjP (...), kao i na pravo svakog lica osumnjičenog za činjenje krivičnog dela na pripremu odbrane u očekivanju suđenja, bilo u pritvoru bilo na slobodi, iz člana 14(3)(a) UN-ovog Pakta II, člana 6(3)(a) EKLjP (...).	100.000
3	Veće je odbilo da mu daje dokumente na jeziku koji on razume (srpskom) i na papiru	Optuženi tvrdi da se uhapšenom licu mora omogućiti da o razlozima lišavanja slobode bude informisano na jeziku koji razume, izvedeno iz člana 14(a) UN-ovog Pakta II (...). Tvrdi da on do 2006. godine nije dobio nijedan dokument na svom jeziku i na papiru.	100.000
4	Višegodišnje kršenje prava na pravnu pomoć	Optuženi se poziva na pravo pristupa braniocu ili pravnom savetniku, na osnovu člana 55(2)(c) Rimskog statuta (...). Optuženi se u prvom redu poziva na predmet <i>Tužilac protiv Andréa Rwamakube</i> . Tvrdi da sa svojim pravnim savetnikom i "rukovodiocem predmeta" nije	200.000

		mogao da se sastane sve do 21. decembra 2006, odnosno oko četiri godine nakon dolaska u pritvor.	
5	Bilo mu je zabranjeno da komunicira sa svojim pravnim savetnicima	Optuženi se poziva na pravo na poverljivu komunikaciju sa svojim pravnim savetnikom, izvedeno iz člana 21(4) Statuta, člana 20(4)(b) Statuta MKSR (...). Privilegovana komunikacija s pravnim savetnicima zabranjena mu je od 29. septembra 2008. godine.	100.000
6	Zabrana kontakata s porodicom, prijateljima i lekarom	Optuženi tvrdi da mu je više puta uskraćivan kontakt s bližnjima i lekarom, a to može da se smatra torturom ili nehumanim postupanjem, izvedeno iz pravila 7 i 10 UN-ovog Pakta II (...).	200.000
7	Za kršenje prava na naknadu štete i na odbranu, kao i principa jednakosti oružja	Optuženi se poziva na svoje pravo na naknadu štete od prvog dana pritvora, 24. februara 2003, i na kršenje principa jednakosti oružja.	400.000
8	Za namerno odugovlačenje postupka	Optuženi se poziva na pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu, izvedeno iz člana 9 (3)UN-ovog Pakta II, člana 5(3) EKLjP (...). Optuženi tvrdi da je proveo devet godina u pritvoru bez suđenja od strane pretresnih veća.	500.000
9	Sudilo mu se za delikt (nepoštovanje Međunarodnog suda) koji nije predviđen Statutom MKSJ i nema nikakvo utemeljenje u međunarodnom običajnom pravu	Optuženi tvrdi da pravilo 77 Pravilnika ne predviđa delo nepoštovanja Suda.	100.000
			Ukupno 2,000.000

Gornja tabela omogućava celoviti pregled tih zahteva.

Pre bilo kakvog razmatranja nekih elemenata tih pritužbi, treba da se zapitamo da li Statut Međunarodnog suda predviđa mogućnost naknade štete usled lošeg rada Suda i, ako to jeste slučaj, postoji li u budžetu Međunarodnog suda budžetska stavka s koje se može isplaćivati naknada štete?

Na osnovu čitanja Statuta odmah može da se odgovori **negativno** jer Statut nije predvideo pravo na naknadu štete usled lošeg rada Međunarodnog suda. Štaviše, u dvogodišnjim budžetskim planovima nigde se ne pominju iznosi za te svrhe.²¹⁵

Iz tog razloga, ako sudije **izuzetno** odluče da odobre takav iznos, kako on može da bude isplaćen ako ne postoji nikakav fond te namene?

Mimo tog pitanja, treba da se razmotri jurisprudencija Žalbenog veća proistekla iz predmeta *Rwamakuba protiv tužioca*.²¹⁶ Situacija se razvijala kako sledi:

Dana 20. septembra 2006. André Rwamakuba je oslobođen po svim optužbama protiv njega i pušten na slobodu nakon više od osam godina pritvora.

Dana 25. oktobra 2006. g. Rwamakuba je podneo zahtev za pravičnu naknadu na osnovu kršenja prava na pomoć advokata, kao i iz razloga teške i očigledne nepravde koju je pretrpeo, u prvom redu zbog manipulisanja dokaza protiv njega tokom suđenja.

Dana 31. januara 2007. Pretresno veće III²¹⁷ je odbacilo zahtev za naknadu štete iz razloga teške i očigledne sudske zablude i sekretaru Suda izdalo nalog da g. Rwamabuki isplati 2000 dolara. Veće je potvrdilo da je prekršeno pravo na pomoć branioca, i to zbog toga što sekretar Suda nije imenovao dežurnog branioca koji bi mu pružao pomoć tokom prvih meseci pritvora, odnosno od 22. oktobra 1998. do 10. marta 1999. godine.

---

²¹⁵ Izveštaj generalnog sekretara Ujedinjenih nacija, Nacrt dvogodišnjeg budžeta 2012–2013. za rad Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991. godine, 29. septembar 2011, Doc. ONU A/66/386.

²¹⁶ *Tužilac protiv Andréa Rwamakube*, predmet br. ICTR-98-44C-A, "Odluka po žalbi na odluku u vezi s primerenim pravnim lekom", 13. septembar 2007.

²¹⁷ *Tužilac protiv Andréa Rwamabuke*, predmet br. ICTR-98-44C-T, "Odluka po zahtevu odbrane za pravičnu naknadu štete", 31. januar 2007.

Gospodin Rwamakuba se žalio sa ciljem da mu se prizna pravo na naknadu štete iz razloga teške i očigledne sudske zablude. U svojim zaključcima Sekretarijat Suda se, između ostalog, izjasnio protiv isplate 2.000 dolara.

U svojoj odluci od 13. septembra 2007, Žalbeno veće je potvrdilo da Pretresno veće III ima ovlaštenje da optuženom čija su prava prekršena odobri pravičnu naknadu štete uprkos tome što to nije izričito predviđeno nijednom odredbom Statuta ni Pravilnika. Žalbeno veće je podsetilo da u međunarodnom pravu postoji pravo na pravni lek u slučaju kršenja prava optuženog, kao na primer pravo iz člana 2(3)(a) Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, a da isto pravo proističe i iz člana 19(1) Statuta. Veće je posebno napomenulo da Statut i Pravilnik ne predviđaju smanjenje kazne, iako je to u nekim drugim predmetima bilo odobreno.

Žalbeno veće je takođe ocenilo da je novčana naknada za pretrpljenu štetu prikladan oblik pravnog leka za kršenje prava g. Rwamabuke.

Žalbeno veće je, dakle, potvrdilo pravo g. Rwamabuke na isplatu pravične naknade za štetu od 2.000 dolara i odbacilo njegovo traženje naknade štete iz razloga teške i očigledne sudske zablude.

Analiza Odluke Žalbenog veća pokazuje da mu je priznato pravo na naknadu štete proistekle iz činjenice da nekoliko nedelja nije imao advokata i da mu je pravo na isplatu iznosa od 2.000 dolara priznato po tom osnovu.

Moram napomenuti da se ne slažem u potpunosti s tim gledištem, jer bi iz činjenice da optuženi nije imao advokata morala proisteći **ništavnost** radnji izvršenih bez advokata, a ne odobravanje naknade štete, koja uostalom ni nije predviđena Statutom.

U slučaju optuženog Šešelja, suočeni smo s posve različitom situacijom, zbog toga što on nije želeo advokata, tako da se na procesnom nivou pojavljuje ceo niz konsekvenci proisteklih iz postavljanja branioca u pripravnosti. U ovom slučaju, po mom mišljenju, ne

postoji nikakav razlog za ništavnost postupka, a još manje razlog iz kojeg bi proisticalo pravo na naknadu štete.

Što se tiče navedenih pritužbi, osim obrazloženja iznetog u predmetnoj odluci, želeo bih da istaknem određene aspekte.

- *Pritužba br. 1*

Iako član 21 Statuta predviđa samozastupanje optuženog, on predviđa i pravo na pomoć advokata, tako da je logično da Uprava Međunarodnog suda optuženom predloži branioca, no zbog toga optuženi nema pravo na naknadu štete jer mu je branilac bio predložen.

Pravo optuženog na samozastupanje pravo je koje optuženom pripada po Statutu Međunarodnog suda, no nažalost moram da konstatujem da jedno drugo veće nije svojim odlukama potvrdilo to pravo. Budući da sam i sam bio član tog pretretresnog veća, smatrao sam potrebnim da priložim izdvojeno mišljenje o **samozastupanju**.

Ako i jeste bilo "insistiranja" na postavljanju branioca, razlog za to sigurno nije bilo nedovoljno pravno znanje optuženog jer, ako jedan profesor prava nije sposoban da razume glavne teme suđenja u krivičnoj stvari, kako je moguće da, u izvesnim slučajevima, profesor prava može da postane međunarodni sudija?

Naravno, za **uredno vršenje pravde** poželjnije je da postoji advokat koji će snositi odgovornost shodno profesionalnom kodeksu, nego da se optuženi brani sam, bez profesionalnog kodeksa. Postupanje s tom činjenicom u vidu može da se svede na "lakšu situaciju" za sudije, utoliko što je optuženi od samog početka osporavao legalnost ovog Međunarodnog suda i pominjao zaveru u kojoj učestvuju sekretar Suda, glavni tužilac i sudije. Već je tada moglo da se **predvidi** da vršenje pravde neće biti uredno i da ga očekuju mnogi problemi, što se nama i dogodilo.

Ipak, bilo bi paradoksalno optuženom priznati pravo na naknadu štete zato što mu je u jednom trenutku bio postavljen branilac. Dakle, iz tog razloga ne mogu da se složim s njegovom argumentacijom.

- *Pritužba br. 2*

Optuženi obrazlaže da mu je uskraćeno pravo da bude obavješten o pravnim izvorima za sudske odluke ili podneske tužilaštva. Naravno, optuženi ima pravo na informacije, ali, ako nešto ne razume (što bi bilo veoma čudno za jednog profesora prava), u tom slučaju mora da koristi pomoć advokata i da se ne brani sam jer se samozastupanjem moraju preuzeti i njegove nezgodne strane.

- *Pritužba br. 3*

Optuženi tvrdi da do 2006. godine nije dobio nijedan dokument na svom jeziku. Dostavljanje dokumenata na sopstvenom jeziku formalno je predviđeno samo za Optužnicu. Svi drugi dokumenti optuženom mogu da se dostavljaju na jednom od dva službena jezika Međunarodnog suda. Nije bilo predviđeno (zbog čega može da nam bude žao) da mu se dokumenti dostavljaju na njegovom jeziku, ali i ovde, činjenica da se optuženi brani sam, a ne vlada jednim od dva službena jezika Međunarodnog suda, može da bude prepreka. Suočen s izvesnim preprekama, imao je mogućnost da angažuje branioca.

- *Pritužba br. 4*

Optuženi se poziva na jurisprudenciju iz predmeta *Tužilac protiv Andréa Rwamakube*. Smatram da optuženi, budući da zasad nije oslobođen od optužbi, teško može da se poziva na tu jurisprudenciju jer se ne nalazi u istoj situaciji. Pored toga, činjenica da se sa svojim pravnim savetnikom i koordinatorom predmeta sastao tek 21. decembra 2006. posledica je isključivo činjenice da su Uprava Međunarodnog suda i njegovi sudije koji su na početku bili zaduženi za predmet želeli da on ima branioca i da je to pitanje bilo definitivno rešeno tek Odlukom Žalbenog veća kojom mu je to pravo priznato.

Ova pritužba inače naglašava **pitanje pravnog savetnika**. Što se mene tiče, smatram da lice koje se samo brani ima pravnu sposobnost da se brani bez bilo čije pomoći; u suprotnom slučaju, ako lice nema tu sposobnost, neka angažuje advokata. Ko da veruje da je istaknutom profesoru prava potreban pravni savetnik? Njemu su pre potrebni "pomoćnici" za sporedan posao.

Kad optuženi bez ičije prinude odabere da se brani sām, trebalo bi da zna da to uključuje i teškoće. Ako se opredeli za tu opciju, optuženi mora biti spreman na to da ne traži ničiju pomoć, a u protivnom, ima mogućnost da se obrati advokatu, bez potrebe za dodatnim pravnim savetnikom ili savetnicima.

Naprotiv, sigurno je da oni koji će mu pomagati mogu i moraju da za to budu plaćeni, na osnovu stvarnih i opravdanih računa što se tiče iznosa troškova, da bi se poštovali slovo i duh Statuta u vezi s uslovima koji se osiguravaju optuženim licima. Nedovoljna preciznost i – što takođe valja valja reći – **svemirska praznina** u materiji samozastupanja rezultiraju celim kompleksom problema. Naravno, da su tekstopisci Pravilnika o ovom od početka vodili računa, Međunarodni sud mogao je da izbegne digresije u upravljanju postupkom u kojem je optuženi odlučio da se sām brani.

Već 1994. godine trebalo je da se u Pravilnik ugradi priznavanje tog principa, s precizacijom da samozastupanje za optuženog ima posledicu ograničenog obima pomoći Međunarodnog suda ili, u protivnom, pretvara se u maskaradu: optuženi koristi pravo na samozastupanje s celom vojskom pravnih savetnika koji su advokati.

- *Pritužba br. 5*

Optuženi ističe činjenicu da nije imao mogućnost poverljive komunikacije sa svojim pravnim savetnicima. Pravilnik o pritvoru veoma je jasan, predviđa da optuženi može biti stavljen pod prislušni nadzor čak i sa svojim privilegovanim saradnicima ako postoje sumnje o pritiscima ili zastrašivanju svedoka. Postupak je veoma precizan, optuženi o tome biva informisan dopisom, dakle, ne može se pozivati ni na kakvu pretrpljenu štetu.

Očigledno je da je stavljanje njegovih saradnika pod prislušni nadzor moglo da rezultira samo osporavanjem te mere od strane optuženog. No i u ovom slučaju – zašto uopšte postoje privilegovani saradnici? Upravo je Sekretarijat stvorio tu kategoriju privilegovanih saradnika.

Što se mene tiče, činjenica da se brani sām optuženom daje mogućnost pristupa običnim saradnicima koji nemaju nikakav poseban status i koji zbog toga ne mogu da uživaju povlasticu istih garancija kao da su posredi pravi advokati pod obavezom profesionalne tajne.

- *Pritužba br. 6*

Optuženi navodi da mu je uskraćen kontakt s porodicom i s lekarom. Po mom mišljenju, za ovo pitanje nadležan je predsednik Međunarodnog suda koji neposredno izriče pravni lek.

Veće je u svojoj odluci, *u delu od par. 70 i dalje*, opširno obradilo **medicinsko pitanje**. Ipak smatram potrebnim dodati jednu ličnu napomenu u vezi s tim. Optuženi, kao bilo ko drugi, može da se razboli. To nije situacija koja može da zadesi samo optuženo lice, nego svakog čoveka, pošto su i unutar ovog Međunarodnog suda sudije napuštale svoje dužnosti zbog bolesti, a neki su preminuli.

Inače, takođe se događa da je zbog visoke dobi bolest češća pojava i posve je logično da optuženi koji se bliži šezdesetoj ima više razloga da se razboli od nekog mlađeg. Osim toga, i sam pritvor izaziva niz raznih zdravstvenih tegoba.

Ja lično i moji kolege uvek smo se starali za to da se zdravlju optuženog posvećuje posebna pažnja jer je iskustvo pokazalo da bolest optuženog može da omete tok pravde. Shodno tome, odgovoran i kompetentan sudija može samo biti zainteresovan za zdravstveno stanje optuženog, što ja lično stalno jesam. Kad je Veće primetilo da bi optuženi mogao da ima obolenje koje je moguće naučno utvrditi, odmah je imenovalo stručnjaka, kako se navodi u *par. 74 i dalje* Odluke.

U slučaju ovog optuženog naložena su tri veštačenja. Nažalost, iz ličnih razloga, optuženi nije hteo britanskog kardiologa, s obrazloženjem da je Britanija država članica NATO-a, organizacije koja je bombardovala njegovu zemlju. U toj situaciji, druga dva specijaliste, jedan od kojih je Rus, ipak su ocenili da mogu da daju nalaze i "u odsustvu" britanskog kardiologa. Lično sam se postarao za to da nalazi izveštaja ta dva specijalista budu dostavljeni optuženom na javnoj sednici, kako se pred njim ništa ne bi sakrivalo i da bi s informacijama o problemu svi bili upoznati.

Optuženi u to vreme nije osporavao nalaze pomenutih specijalista. Posle toga, ni pritvorski lekar ni optuženi nikad se ni sa čim nisu obratili Veću. Da postoji potencijalni problem u vezi s bolešću optuženog saznao sam tek čitajući rezime sednice Saveta bezbednosti UN-a posle

izveštaja o radu Međunarodnog suda koji je podneo predsednik Međunarodnog suda. U tom dokumentu stajalo je da je ruski ambasador zabrinut za zdravstveno stanje.

Intervencija ruskog ambasadora imala je za cilj samo da se zatraži izveštaj za sledeću sednicu Saveta bezbednosti, nije bio posredi nikakav hitan ni prek zahtev.

Za "zdravstveni sektor" u zatvoru nadležni su na prvom mestu Sekretarijat i predsednik Suda, Veće se njime bavi samo ako mu optuženi podnese zahtev u vezi s tim. Treba da se konstatuje da nama nije podnesen nikakav takav zahtev.

Na početku 2012. godine saznali smo da je optuženi u bolnici zbog bolesti, ali bez bilo kakvih preciznijih informacija. Saznali smo da je posle bio na lečenju u bolnici u Leidenu, ali nemamo nikakav konkretniji medicinski dokument jer ruski specijalista koga smo imenovali ne može da obavi svoj zadatak zbog toga što optuženi odbija da se sastane s njim u kontekstu lekarovih dužnosti. Štaviše, optuženi ne želi da nam daje informacije o svom zdravlju, što je potvrdio i na pretresu.

Veće dobiva samo "mrvice" informacija, ali ipak može da konstatuje da je zatvorski lekar dao zeleno svetlo za prisustvovanje optuženog pretresu.

Ako je ovo razjašnjeno, trebalo bi, dakle, da se kaže da je učinjen maksimum za optuženog koji je, iz sebi svojstvenih razloga, pravio probleme i u sprovođenju medicinskog postupka. Naime, nije bilo razloga da odbije da vidi britanskog kardiologa i kaže mu sve o svojim simptomima, a na osnovu tih elemenata, tri imenovana specijaliste bi napravile detaljan izveštaj. Ako se optuženi ne bi bio složio s tim izveštajem, imao je mogućnost da zatraži novo veštačenje.

Pretresno veće je od jednog kolegijuma specijalista takođe zatražilo mišljenje da li zdravstveno stanje optuženog dozvoljava da on ostane u pritvoru.

Veće taj aspekt shvata veoma ozbiljno jer o optuženom, kao i svakom drugom, u svakom momentu mogu da odluče zakoni biologije. Nažalost, ovaj Međunarodni sud ima dramatično iskustvo smrti Slobodana Miloševića i ne bih želeo da se ponovo nađemo u istoj situaciji. Kažem, učinili smo sve, ali postoje granice preko kojih ne možemo, i to zbog medicinske

tajne koja važi u Holandiji i stava optuženog koji se suprotstavlja svemu što ima veze s Međunarodnom sudom.

- *Pritužba br. 7*

Optuženi se poziva na svoje pravo na naknadu štete zbog kršenja principa jednakosti oružja. Što znači izraz "jednakost oružja"? To znači da optuženi, u pogledu dokaza, može da dobije iste uslove kao Tužilaštvo. Kada to optuženi u ovom suđenju nije mogao da dođe do svojih dokaza, a pokazao je da u nekoliko sati može da uzme kompletnu izjavu od svedoka?

- *Pritužba br. 8*

Optuženi još jednom otkriva da mu nije suđeno u razumnom roku. Što se tog pitanja tiče, postoji veoma bogata sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava o tome da način primene pojma razumnog roka zavisi od pojedinog slučaja, pri čemu treba da se vodi računa naročito o problemima svojstvenim predmetu. Duboko sam uveren da ovaj predmet nije bio jednostavan od samog početka i da sva odlaganja postupka koja su se dogodila proističu iz složenosti predmeta i nepopustljivosti optuženog. Ne smatram da je kumulativno odlaganje posledica bilo kakve greške ovog Veća.

- *Pritužba br. 9*

Optuženi postavlja pitanje delikta koji nije predviđen Statutom. Na pravnom nivou o tome može da se diskutuje, ali ja ipak ne vidim zašto bi to *ipso facto* povlačilo pravo na naknadu štete.

Budući da nema ozbiljnih žalbenih razloga, ovaj zahtev mora da se odbaci.

Sastavljeno na engleskom i francuskom jeziku, a merodavan je francuski tekst.

/potpis na originalu/
Jean-Claude Antonetti,
predsedavajući sudija

Dana 21. marta 2012.
Hag (Holandija)

[pečat Međunarodnog suda]